

ΝΟΥΜΑΞ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΡΧΟΝΟΣ Ε'. | ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 11 του Μάρτη 1907 | ΓΡΑΦΕΙΑ: Δρόμος Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 238

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΨΥΧΑΡΙΣ Η άρρωστη δούλα συνεχίζεται.
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Ο δωδεκάλογος του Γούφου
— Πρόλογος (τέλος).
Α. Ε. Οί Πολίτες για το γλωσσικό ζήτημα.
ΕΡΜΟΝΑΣ. Η Σκλήραινα.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Ν. Χαντζάρης, Βαρλέντης, Ν. Ζαγγρία.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΧΩΡΙΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

Η ΣΚΛΗΡΑΙΝΑ

Σοφιστικήν ιστορίαν έχουσα εν τούτοις ενθουσιαστικήν.
Μιλλός.

Α'.

— Όπου φλαγκάρα που άναψες! Ξεφώνισες μπαίνοντας ή Αδελφάτα Θεοδώρα. Κοντοσταθήκα και άφώνισα ύστερα να πέση πίσω της ή χρυσορήγωτη της πόρτας κουρτίνα σήκωσε τις χλωμές της παλάμες να σιεπάση τα μάτια. Της φωτιάς ή φεγγεράδα ρόδιζε διαπερνώντας τα φρενά καλογερικά της δάχτυλα.

Η άδερφή της Ζωή της έγνεψε να καθίση στο πλαί της πάνω στο χαμηλό γιατάκι με τα παχιά πεύκια, και της είπε χαμογελώντας:

— Μιλιά μη βγάλης. Δοκιμάζω να φτιάσω ένα καινούριο μυρωδικό. Της Ίνδίας σανταλόξυλο και άσπρότατα δαφνοκούκλια και άγριες ρετίνες και της άνοιξης χλωρή λουλουδιά. Οσμια και άνάσταση! Μη-τε οί Μαχοί δε φέσκανε τέτοιο μίρο από Θεανθρωπο τότε που τότε προσκυνήσανε στο παχνί. Μήτσιμουδικά. Να και κοντεύει να ξεχειλίση άφρίζοντας ή χύτρα.

Και παραμερίζοντας τις παρακόμες σίμωσε στο πελώριο μαγκάλι που έβραζε πάνω του χοχλακίζοντας το καζάνι. Πήρε το τρυπητό και βάλθηκε με το βασιλικό της χέρι να ξαφρίζη το πορφυρόλαδο ύγρό. Ύστερα τραθήχτηκε λίγο και πρόσταξε:

— Άδραχτε τα κρικέλια. Σωστά. Πρόσχε Είρήνη να μην καής, παιδί μου. Σηκώστε τώρα το καζάνι. Σιγά σιγά. Έτσι δά, καλές μου. Στο μάρμαρο να τ' άπιθώστε. Έκειδά. Κι ές μείνει τώρα να κρωύση. Θαρρώ πως ή μωσκοβολία του δε θα έχη ταίρι. Τι γελάτε, κοπέλλες μου: Σάν πεινασμένα σπυρητάκια θα μου γυρεύετε από τούτηνη τή μυρωδιά. Όλες σας. Και σύ, ξανθομαλλούσα μου Άλανή—πρόστειτε χαδεύοντας τα λιόχρυσια μαλλιά μίξ σοβαρόματης κοπέλλας.

Πήγε και ξανακάθησε κοντά στην άδερφή της. Η Ζωή άν και ήλικιωμένη βαστούσε άκομη την παχουλή φρεσκάδα και την άπαλόγελη άνοιχτοσύνη που είχε άλλοτε καλοκαιριασει τα γερατεία του Βασίλειου του Βουργαροφάγου, που είχε γητέψει αυτο-

κρατόρους και παλατινούς και τρανούς πολεμιστάδες. Μά είτανε μακριά πιά τώρα τα χρόνια που την άγαπούσε ο Χαρόλδος ο Μακρός, ο ξανθός γίγαντας του Βορείου. Του ήδονισμού ή άλλοτε άχόρταγη άψη ξεθυμασμένη σήμερα είχε βρή για καταπάτη τή γεροντική μάνια τω μυρωδικώ και της λατρείας του Άη Γιάννη του Άντιφωνητή. Τελευταίο άποβλάσταρο της πιδό μεγάλης βασιλικής φύτρας του Βυζαντίου είχε κάπως χάσει στα γερατεία της τή ρηγάτικη περηφάνεια και από αδύναμη καλοσύνη άφανε την κυβερνία της αυτοκρατορίας σε κείνονα που λάχαινε να εύνη για τον έπιτήδειο που κατάφερε να της έπιβληθή. Ο λαός όμως της Πόλης την άγαπούσε ακόμα με θερησκευτικό σεβασμό και όταν έβγαίνε ή Ζωή στον Αύγουστιαώνα ή στην Άγια Σοφιά ή σε καμιά πίσσημη γιορτή άκουε μυριστομη φωνή να τήνε κράζη «Μάννα» χείδευτικά.

Άλλος άνθρωπος ή Θεοδώρα. Του μοναστηριού ή μούχλα έστάζε πάνω της. Ο τρόμος της φυλακής την είχε χαροκάψει και ή θεοφοβία είχε άποξεράνει το λιθανισμένο κορμί της. Κάποτε κάποτε περνούσε νευρικό το χέρι στο κεφάλι της πίσω σά να θυμούνταν έξχαφρα τον καιρό που της έκοψε τα μαλλιά και τήνε ζόρισε στο μοναστήρι του Πετρίου ή άδερφή της Ζωή.

Καθισμένες τώρα πλαί πλαί πιάσανε οί δυό βασίλισσες τις κουβέντες. Η Θεοδώρα μιλούσε με εύλαβεια για τή Γανωτή Πύλη του μοναστηριού τω Μαγγάνω και το θαματουργό τρόπο που στεριώθηκε ο μεσιανός τρούλλος με τή βοήθεια του Άγιού Γιωργίου. Είχανε να πούν πως οί χτίστες είδανε τή νύχτα τον ίδιο τον Άγιο σά φάντασμα φωτιάς να δουλεύη με ένα διαμαντένιο μιστρί για ν' άποτελειώση το χτίσιμο του θόλου.

— Μά το μεγάλο θάμα, Ζωή μου, είναι το θάμα του Στηθάτου. Τόν έχεις βέβαια ξακουστά τον άγιο κείνο καλόγερο. Θα ξέρης ίσως πως θέλησε να μείνη σαράντα μέρες νηστικός κλεισμένος στο κελλί του. Χτές άπόσωσε το σαρκινάμερο. Ψωμί δεν άγγιζε ούτε νύχτα ούτε μέρα. Λίγο μόνο νερό του περνούσανε από το φεγγίτη της χαμοκέλλας του. Η θροφή του είτανε θεϊκή. Προσευχή και μετάνοιες. Και παραστεκάμενη άκουε την Παναγία στον ύπνο του να του δίνη θάρρος και να δυναμώνη την ψυχή του με θεόσταλα λόγια. Κ' έτσι άπόχτησε τώρα ή άμυσση του την έξουσία να καθαρίζη τις λάβες και να όρθοτυλώνη τις παραστρατισμένες ψυχές. Πολλούς έγειανε κιάλας. Το Βυζάντιο πέρα πέρα—άπό τους ταρσανάδες στα παζάρια και από το σταυροπόργι του Στουδίτη ως το Βουκολέοντα και από τους Βενετικούς στο Σωτήρα της Χαλκίς—άντιλαλεί τ' όνομά του. Άμέτρητα τα θάματα του. Ο λόγος του άγίασμα.

— Ξέρεις, είπε ή Ζωή με χαμηλωμένη φωνή, ά θα τολμούσε να δή το Μονομάχο; Ίσως να ζόριζε από την καρδιά του την άγάπη της Σκλήραινας. Άβάσταχτο κατανήσε για μένα μαρτύριο να βλέπω τον έντρα μου να σέρνεται στα πόδια κείνης της κρυποπαναγίως.

— Ίσως να τή δοκίμαζε ο Στηθάτος. Θα τότε κράζω να τού μιλήσω. Είναι ο μόνος που θα μπορούσε να σπάση της Σκλήραινας τή μαγία. Ο πατριάρχης βράζει μέσα του με δέ μιλά. Μου είπε κιάλας μιά μέρα πως δεν τή νομίζει χριστιανή. Κέποιιο δαιμόνιο την κυβερνά.

Οί παρακόμες είχανε παραμερίσει στο μεταξύ και σιγαλές σά νοήτσες ξεγλήστρησαν έξω. Μόνο ή πριγκηπέσσα Άλανή καρτερούσε ακόμα στή χύτρα σιμά. Η Ζωή τήνε φώναζε ως τόσο και την έβαλε να καθίση στα πόδια της δίπλα. Και με το κίνημα το γλυκό της μητέρας της χέδευε άνάλαρα τα χρυσοδεμένα μαλλιά.

Άπό τα γυαλοχρώματα προκθύρια χύνουνταν τώρα ο ήλιος λοξός. Ζομπρούτια και καρβούνια και σμαρχνόδενες αντίθωριες φεγγίζανε μέσα στο μισόρωτο. Του Μάρτη ο θυμός τρήνταζε άνεμόφερτος απ' έξω. Κ' ή κοπέλλα δε μιλούσε. Κοίταζε γύρω μ' άπόξηση ξεχασμένη ματιά. Κοίταζε τις πράσινες κολώνες με τα φουντωτά κεφάλια και τα σκαλισμένα κλήματα, κοίταζε στο πάτωμα το ψηφιδωτό παγώνι που όρθνόνιγε τή λαμπεροχρωμη φτεροδεσία του, κοίταζε τα σμαλτωμένα σεντούκια και τα μεταξωτά βλαττιά, κοίταζε τους τίσσερες αίτους που με διαπλάτες φτερούγες και ματόχρυσια μάτια έλεγες και θα πετάξουν από τις γωνίες του θόλου να σ' άρπάξουν με τα κλαδόνυχά τους. Α! να την άρπάξην! Να την άρπάξανε και να τήνε πήγαιναν έκει κάτω μακριά στη δική της τή χώρα—στην Άζαγάρο τήν ήρωική, στην πατρίδα που άγαπούνε οί θεοί της Έδδας, στ' άγρια βουνά όπου πολεμούν τα ξανθά παλληκάρια. Να την άρπάξανε—να γλύτωνα από τή χρυσή της σκλαβιά. Κι όνειρευότανε το παλύκλαδο Ύγδραζιλ—το μαγκικό το δέντρο της Ζωής που θα σιεπάση μιά μέρα με τή γαλαζόφωτη σικιά του δλόκληρη της γής την άπλωσιά και την άρμυράδα της θάλασσας.

Μ' από την πόρτα κλάγγαζε έξχαφρα σά γέρανου στριγγιά. Κι άρκουδιστά κατακρύλισε ως τή μέση της κάμερας ο Βοίλας ο κέκοφος τζουτζές του Μονομάχου. Και κουφογελώντας βέκαξε:

— Γιατί να σκούζη ο Μάρτης; Δυό γυναίκες έχει. Όμορφή τή μιά, ζαρόγρια τήν άλλη. Ποιά ν' άγκαλιάζη άπόψε;

— Χάσου, κολασιμένο! στρίγγισε άνταρείοντας ή Ζωή. Στα Νούμερα θα σε φυλακώσω, ζωντόβολο. Σύρε από τα μάτια μου. Πως τέληψες να ξεφυτρώσης μπροστά μου;

Κουλουριασμένος χάρω έμοιαζε σά φίδι μαζεμένο που τοιμαζέται να όρθωθεί και να χτυπήσει. Ούτε τά βλέφαρά του δέ σαλεύανε. Μιά κόκκινη αντίθωρια χτυπώντας από τό παραθύρι άναθε τά δόντια του σά φλόγες μυτερές :

— Θυμός τής Αύγουστας— όψιμο χιόνι, ξακολούθησε ό τζουτζές. Μόλις προφταίνει να λιώσει. Μά γιατί συννεφιασμένη; Έγώ ξέρω. Τόκλεισα τό μυστικό από τον αντίλαλο τής Φιλίας. Πολλά κατέχει, λίγα ξεχνά.

— Πώς να σέ πικιδέω, κακανθρώπισμα, που σέ κάνει χαζί και σέ προστατεύει ό Μονομάχος; Τό φλωμα και γδάριμο σου πρέπει. — Και μισοχαμογέλασε άναριώνοντας τό θυμό της ή Ζωή. Κ' ίσως περισσότερο φόβος παρά θυμός να τήν είχε άλαφιάσει.

— Ξέρω τί σέ τρώει, Αύγουστα. Σαρακι και σκόρος κομμάτιασαν τό χαρτί τής Φιλίας.

Και τεντώνοντας τό λαιμό του σαν άπλερο πουλι από τή φωλιά του :

— Δέν ξεχνάς τής Σκλήραινας τήν όμορφιά. Όλους τους θησαυρούς τώ σεντουκιώ σου κι όλο τό λογάρι που σώριασε στο Χρυσοτρίκλινο ό θεός σου ό Βουργαροφάγος, πετραδιά και μαργαριτάκια, όλα θα μου τά έδινες να σου έλεγα πως θα τήνε νικήσης τή μισοτή.

Τράβηξε πίσω τον πετσιασμένο λαιμό του. Τό κεφάλι του χώνεψε στις πλάτες του άνάμεσά. Δέν κ' εΐταν άχταπόδι άνωπόμορφο τρυπωμένο στο θαλάμι του.

— Η Πανάχραντη να σέ φυλάει από αυτόν τον κουκουβά, γύρισε κ' έίπε ή Θεοδώρα τής αδερφής της. Διότι τό νυχτοπούλι.

Μά δέν τήν άκουσε ή Ζωή.

— Μίλα ξεθάρρα, Βοίλα. Τι θές να σου τάξω για τό μυστικό σου ;

— Δέ θέλω χρυσάφι ούτε φυλαχτό. Δός μου τή μικρούλα— τήν ξανθή άγράμπελη που χλώμιασε στα πόδια σου. Τό φιλι της θέλω μόνο.

— Σιχαμένη άράχνη, αντίσκοψε ή Ζωή, δέ θα συχάσης με τις άδιάντροπες άγάπες σου ; Θα καταντήσης να σέ σκίσουνε ζωντανό οι Βαράγγοι. Για δέν σκαρί για έρωτα !

Η Άλανή ανατριχιάζοντας είχε κρύψει τό πρόσωπο μες τά χέρια της. Μά γελώντας τήν έκανε να ξεσκεπάσει τά μάτια της ή Ζωή. Και γυρίζοντας προς τό Βοίλα :

— Καλά σου δίνω ένα κατασπρο γαϊδουράκι να

πηγαίνης στο Τζωκανιστήριο να πικίσης τό τόπι. Μά λέγε και ξεμπέρδευε.

— Τά γαϊδουράκια για τους δεσποτάδες, άφέντρα. Θέλω τήν άδειά σου για τήν ξανθούλα.

— Άγάπα τήν όσο θές, όρνιο. Άγουρη θα τήνε βρής.

Ο Βοίλας χούγιζε με κούφια φωνή και βγάζοντας από τον κόρφο του ένα νόμισμα χρυσό τό έπαιξε στο φώς κ' ύστερα τό έδωσε τής Αύγουστας Ζωής

— Τό άγόρασα από τό σπανό τό γύρτο που μαζεύει τά πολλά φλουριά για τή Δέσποινα Θεοδώρα. Είναι μαγικό. Μά μόνο μία μέρα τό χρόνο. Μεθαύριο. Και μεθαύριο είναι τά γενέθλια τής Σκλήραινας. Χαρισέ της το. Τιποτε άλλο

— Παραμύθια μες τσαμπουνας, παλιόπαιδο. Και σρόφρωσε τά φρύδια της στραβογελώντας ή Ζωή. Ός τόσο ή Θεοδώρα τής άρπαξε τό νόμισμα και τό ζέταζε με προσοχή.

— Δέν έχω ξαναδύ τό ταίρι του. Σαν άρχαίο έλληνικό μου μοιάζει. Μά δέ βλέπω πολιτείας όνομα. Παραξένο.

— Μην τό μελετάς, γιαγιά μου, άναγέλασε ή Βοίλας. Αυτό δέν είναι τής τέχνης σου. Μά για να μην πονηρευτ ή τήν αδερφή σου ή καλή σας Σκλήραινα καλύτερα να τής τό χαρίσης έσύ. Τό ξέρει κιόλας πως ή άρεντιά σου χάνεται για τά σκουρισμένα μονόβολα.

Και κοντοπηδώντας σύρθηκε προς τήν πόρτα. Μά προ χαθ ή πίσω από τήν κουρτίνα γύρισε προς τήν Άλανή μ' άπόκοσμο χασιόγελο :

— Στα χέρια μου σέ παραφίσε ή Αύγουστα, μικρούλα μου. Μην τό ξεχνάς. Κι ό σαλιγκάρος άσήμε άφίνει στο διάβα του. Που θές να με ανταμώσης ; Στα περιβόλια τής Πορφύρας τό πρωί με τ' άνδόνια ή τά μεσάνυχτα στη Θεοτόκο του Φάρου ; Όχι ; Τι μου λές ; Τό καημένο ! Χά, χά, χά !

Και χάθηκε. Οι τρεις γυναίκες άπομείνανε σωπαίνοντας. Τό ξεφυλισμένο βασίλειμα κοσκινισκόρπιζε τώρα κάτι χρυσές αλλακιές μέσα στης κάμερας τό βάθος. Κι άγάλια άγάλια λοζανέβαινε ή σπιθβολούσα σκόνη.

Β'.

Τό λιόγεμα είχε ντύσει με γυκλέιο χρυσάφι τό μαρμαρόψηλο λιακωτό του Φάρου. Τό πεζούλι του άνοιχτόφυλλο γύρω σά ρόδινος σμάλτος κ' οι σκιές των κυπαρισσιών άναδευόντανε πάνω του σά γαλάζια φεγγερά κύματα.

Άλαφρογεμμένη σε πολυσκαλιστο θρόνο και χεδεύοντας τά λιονταροκέφαλα χέρια του κοίταζε πέρα κατά τον Έλλάσποντο ή Σκλήραινα.

Η άττική χάρη τής Τανύγρας είχε ξανζωντανέψει στη βυζαντινή της όμορφιά. Η άρμονία του φιλοκάμωτου κορμιού της θύμιζε τις άγευστώματες αΐλητρίδες και στα κυματιστά χείλια της άντιφέγγιζε τό λυπητερό χαμόγελο τής γλυκοτραχηλής Άριάδνης. Άκόμα και τά μάτια της—κατω από τό γαλαζόφλεβο μέτωπο—ζούσανε μες τήν όμορφη σκιά που σθαρεύει τους βαθισκαλιστους βόρμους των άγαλματων του Φειδία.

Τήν έθνική όμοια κληρονομιά του κορμιού άπαινε λουλουδένια ζωντανία. Τά μενεξεδία της βλίφαρα γυαλιζανε σά δροσλοουσιμένα κι από τά μαλλιά της σκορπούσε ή έλωδιά που χύνουσε τά βείλια ύστερα από τά πρωταβόγια. Στη μόρμικη φορεσιά της ξεχωρίζανε μεγάλοι κεντημένοι κοίνοι και παπαρούνες καταχυτές.

Οι χαρτωμένοι όρμολ και τά ρυθμικά της κινήματα είχανε τέτοια μουσική λυγεράδα, τόση άριστοκρατική άλαθειά που ν' άληθεύη στο Βυζαντιό ή Σκλήραινα—εστ ή κίονες κορπίτερα—τις μεταξένιες ειδυλλιακές χάρες που ζωογραφίσανε μέσα σε φανταστικές Άρκαδίες ή Watteau κι ή Lancret στα χρόνια τής Pompadour και τής Mme de Lambert.

— Κάτι τυλλομισμένη σε βλέπω άπόψε, Αύγουστα, είπε μισοκλύθοντας ένα λιγνό ξανθόγενο παλληκάρι που καθότανε στο πλάι της.

— Μετρώσα τις άνευόνες και τά γιοίλια που άνθίζουνε στο περιβόλι του ήλιου. Κοίταζε, καλέ μου Ψελλέ, τά σμεουριά και ριστικά χρώματα, τις όπακινες αντίθωριές που διαζούνται πάνω από τό Μπογάζι. Τι ώραία που σμίγουν οι κρασοπόρφρες πλαγιές με τή βελουδένια γαλήνη τής πελαγίσιας άχτινοσύνης. Τι μεγάλος τεχνίτης και τί μαγος ό Ήλιος ! Φαντάζομαι πως τά βουνά πρέπει να τον άγαπούνε σά γυναίκες.

— Ο άρχαίος μύθος λέει πως ή ροδοάχτυλη Αύγη ξυπνούσε το πρωί τό Φοίβο. Αΐτή του άνοιγε τις όφθρινές πύλες τής άνατολής και στόλιζε τά ουρανόδρομα φαιά του με χιονάτα τριανταφυλλα. Και πολλές φορές ό έλληνοκόσμος αυτός μύθος μου ήρθε, Σκλήραινα, στο νού άμα σ' έβλεπα να προβαλλής με συνοδεία παλατική στο Χρυσοτρίκλινο ή τ' ό-

ΨΥΧΑΡΗΣ

Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΔΟΥΛΑ *

Υπάρχει μαθές πιο άγιο, πιο σίγουρο φυλαχτό; Τής ήρθε άξαφνα περισσότερο κουραγίο. Γόττημα δέν είναι πως θα γειάνη, άφου ή Κυρία τήν προστατέβει. Να που και τήπλαϊκό τό κορίτσι έπινε τό δυναμόδρομο κρασί του μυστήριου που μέσα της τόφτεριανε μοναχή της. Να που και με τόνειρο τό λεφτερόπλαστο τής πλάνης, ό άθραπος ζή.

Ο Άντρέας, όταν ήρθε τήν Κατινούλα παρηγορημένη και κικαρωμένη για τό χάρισμα τό πολύτιμο, γύρισε στο γραφείο του. Ήσυχος πολυ πολυ δέν εΐτανε. Πήρε να κοιτάξη τις θερμοκρασίες τής Κατινούλας, που τις ξεσάκωνε σ' ένα χωριστό χαρτάκι, σημειώνοντας πικ έχι μόνο τους βαθμούς και τά δέκατα, μα και τά μισά δέκατα και τά τρίτα και τά τέταρτα. Οι θερμοκρασίες άχαμνές. Δέν ή-

* Η όρχή του στο κει όλλο.

ξερε τότες ακόμη να θερμομετρήσει, και τής έβαζε τό θερμομέτρο τρεις τέσσερις φορές τό πρωί, τρεις τέσσερις φορές τό βράδι. Τό πρωί, σαν είχε 37ο,5 37ο,7 πενούσε για καλή θερμοκρασία· τό βράδι ποτές λιγώτερο από 38ο, συχνά 39ο, 39ο, 2, 3. Δηλαδή, μέρα τή μέρα κατακυλούσε ή άρρώστη, κ' ή θερμοκρασία της σωστή άναλογία δέν έδειχνε με τήν άληθινή της κατασταση, επειδή έλιανε όλοένα και γι' άφτό δέν ξεπερνούσε πάντοτες τους 38ο· δέν τής άπόμνησκε δύναμη ούτε για θέρη περίσσια. Τρόμαζε λοιπόν ό Άντρέας με τους 39ο, ενώ έπρεπε να καταλάβη πως άναίρωνα κάπως ή Κατινούλα, όσο άνέβαινε και τό θερμομέτρο.

Δίπλωσε τό χαρτάκι τυλλομισμένος, να τό δώση τήν άθρικήν τούς γατρούς. Τό κισσοφύλλο τόβαλε στο πορτοφολι του. Τήν πρασική, δυό του Σταβρού, άφου φύγανε ό κ. Μαλαμής κι ό κ. Σιβιλιάς, καταλόγισε προσεχτικά τί του χρειαζότανε για τό ταξίδι και ποιά παρακατάκια, ποιά θυμητά τής Όλλιας, φωτογραφία, μολυβιόντυλα, πέννες, βούλλες, βιβλιοθήκια, θα κουβαλήση μαζί του. Ένα βραχιόλι χρυσό που μια φορά σά μαλλώσανε άρραβωνιασμένοι και βρισκότανε κόμπος κλεμμένος στο σαλόνι της στη Βενετία, του τό κρυφογλίστησε στη

φούχτα έρωτεμένα, δέν μπορούσε ό Άντρέας να τό χωριστ ή, άμα έβγαίνε στο ταξίδι. Άπάνω του τό είχε τό βραχιόλι. Τή φωτογραφία της, από τον καιρό τής άρραβώνας τους ακόμη, του τή συγκύρισε μέσα σε μια νόστιμη κοκκινόπετη μυρωδάτη καθροθήκη, για να τή βαστά στην τζέπη του, και στασπρο τό άτλάξι τό στρογγυλωτό γύρο γύρο στη φωτογραφία, κέντησε κατω με τά μαξάρια της τά μαλλιά μια μερομηνία, 9 του Σταβρού. Του χάρισε κι αντίτυπο σημειωμένο από τό χέρι της στα περιβόλια, του έθνικου τής Ιταλίας του ποιητή, του λατρεμένου της του Νταντε. Για τά δικά του τά χειρόγραφα, για τά ξεδιαλεγμένα του, μιάν άπογεματιανή, στο έργαστήρι του, Άντρέας, του κατατάβασε μεγάλη δισυδλη χαρτοθήκη από χοντρά μετάξι. Σαν παντρευτήκανε, του άγόρασε πάλε μιάν άνεβατή ξεχτυπημένη άσημένια πλάκα που τό φιλό της τό άνήλυφο παράστανε σπιτάκι όμορφο και χαμηλό, εικόνα τής μελλομένης έρτυχίας τους. Στο σεργάρι όπου τα φύλαγε όλα, κοντά στο βραχιόλι, ένα κισσοφύλλο χρυσό, με τή μερομηνία σ' και τούτο, 25 του Σταβρού. Κισσοφύλλο και βραχιόλι, όσο έβγαίνε στο ξοχικό του, τήραδιάζε σ' ένα σακκούλι τριανταφυλλά γεμάτο χρώματα δικά της.

χταγωνο τῆς Δάρφνης. Μοῦ φαίνονταν πὸς εἶσαν ἡ ὁμηρικὴ αὐγούλα, πού

«ὦσονθ' Ἴν' ἀθανάτοισι φῶς φέροι ἤδη βροτοῖσιν.

Ἡ Σκλήραινα χαμογέλασε :

— Κάποιος ρυθμὸς σοφιστικῶς ὁμορφάνει τὰ λόγια σου, Ψελλέ. Μὲ τῆς γνώσης τὰ μάτια μπορεῖς ἴσως εἶναι νὰ βλέπῃς ζωντανούς τοὺς κειροὺς πού βουλήσανε σ' ἀγύριστε βασιλεῖα. Εἶναι γιὰ σὰς τοὺς διαβασμένους ἡ περασμένη ζωὴ σὰ γυναικίκα πού γνώρισε τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἀγάπην κα πού ὕστερα κλείστηκε σὲ μοναστήρι. Τοῦ καιροῦ ἡ σταχτή ἡ ἀπαλή ἔχει γλυκάνει τὴν ὁμορφίαν της. Ἦναι χνούδι ἀγερινῆς λυπηρετάδας μαλακώνει τὴ γητεῖα πού ρωλεῖ· στὰ θαλασσοξάνθα μάτια της. Ναί, μακαρισμένοι σεις οἱ σοφοί! Δὲ βλέπετε πὸς οἱ τῆφοι χέσκουνε γυμνοί. Δὲ νοιώθετε πὸς τὰ περασμένα πέρασαν. Ποτὲ δὲ σὰς σπύγγει τὴν καρδίαν τοῦ ξεπεσμένου σκλάβου ἡ καταφρονήτρα ἰσχύ.

Κ' ἡ μελωδικὴ τῆς φωνῆς — τόσο μελωδικὴ πού ἡ μουσικὴ τῆς εἶτανε ἡ πετούμενη ψυχὴ τοῦ κειροῦ τῆς σαρκαστικῆς τῶρα πετοῦσε τὴν εἰρωνίαν καὶ μεγαλοσημονοῦσε τὴν πίκραν μὲ παραξένους σαίτετους ἀντίλαλους.

— Ἀπορῶ, Ἀγούστα, σιγαπηνετῆς ὁ Ψελλός. Γιατί νὰ θυμῶνῃς μὲ μας πού μελετοῦμε τὰ παλιά; Εἶναι βιβλίον τὸ μαθημα πού μὰς δίνεται νὰ θησαυρίσουμε ἀπὸ καί. Τὰχα καθὲς νέα ζωὴ δεσποτικῶς δὲν κυβερνιέται ἀπὸ προγονικὴ ἀσυνείδητη μνήμη;

— Ξεχνῆς πὸς εἶσαι νέος, Ψελλέ. Καὶ καταταζόντας τὸν μὲ κοροϊδευτικὴ προσοχὴ: Τὰχα ν' ἀγαπήσῃς ποτὲ σου;

— Ἐχω παθεῖ, ὦ Δρυῖδα γαλανοφρυδοῦσα, καὶ γὼ τὸ πῶμα τοῦ Ἰξίωνα. Ἡ ἀγάπη μου ἡ μονακριβὴ σταθῆκε γιὰ τὴ βασίλισσα τῶν Ὀλυμπίων. Τὰ χέρια μου ὅμως παντὰ γελᾶστες κυνηγοῦνε φαντασιῶν. Ἡ θεὰ δὲν μπορεῖ νὰ μὲ δῇ μὲς ἀπὸ τὴ φεγγεβολὴ πού γύρω της ἠλιοσκίρπῃ. Κ' ἔχω διαθεσῆς πὸς πέρα στ' Ἀκροκεραυνία βρίσκεται κάπου ὁ φλογισμένος ποταμὸς τοῦ Ἄδην ἢ ὁποῖος σταθεῖ κοντὰ στὸ ἀνοιγμα τῆς σπηλιάς πού ρουφᾷ τὸ ποτάμι, μπορεῖ ν' ἀκούσῃ τὸν Ἰξίωνα πού σκούζει μέσα στὴν πύρα. Ἡ παράτολμη ἀγάπη του τέτοιου τοῦ σκάρωσε παιδεμα. Γι' αὐτὸ καὶ γὼ ποτὲ μου δὲ μίλησα.

— Δὲν ξέρεις τίς γυναῖκες, καημένε Ψελλέ. Μὴ σὲ νοιάζει καὶ δὲν τὸν ἐρίξε στὸ φῦρνο τὸ φίλο σου τὸν Ἰξίωνα τῆς Ἦρας ὁ θυμὸς. Φοβοῦμαι μὴν

εἶτανε φαντασμένος. Καὶ μὲς οἱ γυναῖκες ὅσα συχωροῦμε στὴν ἀγάπην δὲν τὰ συχωροῦμε στὴν ἀψυχίαν. Μὰθε το, σοφὲ μου Ψελλέ. Θ' ἀγαπήσῃς καὶ ἀργότερα.

— Ἄμυ μιλῶ μαζί σου, Σκλήραινα, στοχάζομαι κάποτε πὸς βρίσκουμαι στὰ χρόνια τῆς Ἀσπασίας στὴν Ἀθήνα ἢ στὰ μαρμαρένια ξοχικά τῆς ἀριστιπικῆς Κυρήνης. Καὶ θυμοῦμαι τῶρα νὰ ἔχω δεῖ σὲ κάποιον Ἀθηναῖκο περιβόλι — τότε πού ταξίδεβα στὴ γλαυκοξέστη Ἀττικῆν — ἓνα παράξενον ἀγαλμα γυναικίκα. Εἶτανε γεριμένη ἀνάμεσα στοὺς κισσοὺς τοῦ πρασίνου τοίχου καὶ μιὰ βρύση ὀνὴν παραμιλοῦσε στὸ πλάι. Τὸ κορμὶ τῆς στοργγύλευε σφιγμένο μέσα στὶς δῖπλες ρηγωτῆς φορεσιῶν καὶ κόκκινον μαϊάντρον ματοκοπούσανε στὶς οὐγίεσ κα ἀνάμεσα στὰ στήθια της. Τὰ μαλλιά της χτενισμένα μὲ κατσαρωτὴ εὐρυθμίκα εἶτανε βυμένικ μαβὶ φεγγεβόλο. Σὰν ἦτοιο ἀστερωτοὶ τὰ σκουλαρίκια της βάραιναν. Καὶ στὰ χεῖλια ἔλαμπε ἀκόμα τὸ ξέθωρον αἶμα τῆς πορφύρας. Μὰ παρὰ πάνω ἀπ' ὅλα μὲ μαγεῖε τὸ χαμόγελό της — ἄγριο καὶ γητευτικὸ — χαμόγελο πού γνώριζε τὰ παναρχαῖα μυστικὰ καὶ τίς διανοητικὰς βραχίεσ — χαμόγελο πού μοναζικανε μέσκα τοῦ οἱ μυθικῆς θεότητες τοῦ Νείλου κα ὅμως ζωντανεὺς μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς ἑλληνικῆς ὁμορφιάς. Καὶ πρέπει νὰ εἶτανε θεὰ. Τὰ βιβλία δὲ μοῦ εἶπανε τ' ὄνομα της. Μὰ ἓνα δέλι πού εἶχα ἀποξεχαστῆ σίμα της — τὴν ὥρα πού τῆς ἐστελνε ἀπὸ τὴ Φυλὴ τὴ στερνὴ του ἀχτινωτῆ τὸ βασιλεῖα — μοῦ φάνηκε σὰ ν' ἀκούσῃ τὰ χεῖλια της νὰ σιγολέν: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἰαλλοθῆ, ἐγὼ εἶμαι ἡ Στρακτηλάτισσα τῆς φυλῆς σου». Καὶ τ' ἀγέρι ἀργοκουνοῦσε τὰ φύλλα τοῦ κισσοῦ.

Σταθῆκε σὰ συλλογισμένος :

— Μαθητοῦδι τότες εἶμιον ἀκόμα. Μὰ δὲν τὸ ξεχνῶ κείνο τ' ὄραμα. Καὶ στὰ χεῖλια σου, Σκλήραινα, εἶδα κάποτε ν' ἀγριεῖν τὸ σοβαρὸ κείνο χαμόγελο τῆς θεᾶς

Σὰν ξαρτισμένη τὸν κοίταξε κατὰματα :

— Ψελλέ, βλέπεις κάποτε βαθιά, βαθύτερα παρὰ ὅσο νόμιζα. Χωρὶς νὰ θῆς ἀντικρύσεις πὸ μακριὰ κα ἀπὸ τὴ σοφίαν σου. Ἐγὼ τρεῖς φοβοῦμαι τοὺς ἀρχαίους θεοὺς. Ἐχουνε κατὶ σκληρὸ μέσα τους. Καὶ δὲν ξέρω ἂν πέθαναν ἀκόμα.

— Ἴσως νὰ μὴν ἔχῃς ἕδιον. Δὲν πέθαναν ὅλοι. Καὶ μοῦ ἔτυχε κάποτε νὰ ξαγρικῆσω κανένα ὀλύμπιον θεὸ κρυμένο μέσα στὸ ρασσο δικοῦ μας ἀγίου.

Σ' ἓνα χωριὸ τῆς Ἀττικῆς ἔλαχε πάλι νὰ μῶ πὸς ἐπαρήμερον μονοκλήσι τῆς Παναγιᾶς τῆς Γοργοπηκού. Κ' ἡ Παναγιὰ στὸ κόνισμα τὸ μαυρισμένο ἀπὸ τὸν καιρὸ εἶχε στὸ στήθος της ἀκόμα τῆς Ἀθηνᾶς τὴ Γοργόνα. Στὴν ἀρχὴ μὲ τάραξε τὸ παράταιρον συναπαντημα. Μὰ ξεσκαλίζοντας ὕστερα στὸν αὐλόγουρον τῆς ἐκκλησοῦλας βρῆκα μιὰν ἀρχαῖκὴν ἐπιγραφήν χαραγμένην σὲ συντριμένο μαρμαρο : Ἀθῆνης Γοργοπηκού. Καὶ καταλαβα πὸς ἡ Κόρη τοῦ Δία, ἀγάλια ἀγάλια, δίχως νὰ τὸ νοιώσῃ οὔτε κείνη οὔτε οἱ ἀπλοὶ χωριανοὶ πού τῆνε προσκυνοῦσανε ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, ἀλλάξε ὄνομα, ἀλλάξε τίς συνήθειες της, ὅχι ὅμως καὶ τὴν ἱερατικὴν τῆς ἐννοίαν οὔτε τὴν ἀρχαῖκὴν τῆς ψυχῆς. Τὸ ἴδιον μὲ τὰ Θεοδορία καὶ τὰ Ἐλευσίαινα. Πολλοὶ τύποι λειτουργικῶν πέρασαν ἀπὸ τ' ἀρχαῖα μυστήρια στὸ Βαγγέλιο τὸ χριστιανικόν. Μὰ, Σκλήραινα, μὴν τὴν τὴν καὶ τὰ ξαναπῆς ποτὲ σου αὐτὰ τοῦ φίλου μου τοῦ Κηρουλαρίου. Τὸν ξέρω ἀπὸ παιδί. Τοῦ λόγου του θὰ γίνῃ Πατριάρχης. Κ' ἡ δικὴ του θρησκεία δὲν παραδέχεται τῆς ἱστορίας τὴ λογικὴν.

— Μ' ἀρέσει νὰ σ' ἀκούω νὰ μιλᾷς ἔτσι, Ψελλέ. Δὲν τὸ κάνεις συχνά. Εἶσαι ἀλλιώτικος ἀπόψε. Λέγε μου γιὰ τὰ ἑλληνικὰ παραμύθια. Κάποια μυστικὴ ἁρμονία μ' ἀνεμιαζει καὶ μὲ τραβᾷ.

— Εἶναι καὶ ἄλλοι. Ὁ Ἀπόλλωνας πού γίνηκε Ἄη Λιάς. Ὁ Διόνυσος πού ξεμορφώθηκε Ἅγιος Βακχος.

— Ἄ, ναί! τὸν ἐκοῦσε κείνη. Καὶ πῆγαινα νὰ τὸ ξεχάσω. Ἄγριο εἶναι ἡ γιορτὴ μου. Κ' ἔχουμε λειτουργίαν στὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάκχου. Καὶ μοῦ στείλανε κιόλας πεσκέσια καὶ πεσκέσια. Ὁ Μονομαχος κ' ἡ Ζωὴ κ' ἡ Θεοδώρα. Τὸ ἔχω μαζί μου τῆς Θεοδώρας. Κοίταξέ το. Δὲν εἶναι λαμπρό;

Καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ χρυσο νόμισμα.

— Πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τοῦ Διοσκορίδη τὸ χέρι, θαυμαστῆς ὁ Ψελλός. Γυμνὸς ὁ Διόνυσος γέρνει τ' ἀμπελοσκιαστο κεφάλι. Ὁ λαϊκὸς του λυγίζει μὲ γυναικίσιαν χάριν. Καὶ στὸ χέρι βαστᾷ μεστωμένη κουντούρα. Τὴν κοιτᾷ μ' ἀγάπην καὶ τὰ δάχτυλά του σφιγγονται σὰ νὰ ποθοῦσανε νὰ ζουλήσουν τὰ στοφύλια. Καὶ νὰ πάλι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά οἱ Μαινάδες κ' οἱ Σάτυροι κ' οἱ Θύρσοι καὶ τὰ θεριά. Τὰ βραχίτικα ὄργια στ' ἀστερισμένα δάση τοῦ Ἐλικώνα. Τρέλλικ ζωῆς πού σπαράζει κ' ἠδονῆς πού ἀγριεμεθᾷ.

Κανέναν ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς του, σὲ τέτοιαν περιστασὴν τραγικὴν, δὲ θέλησε νὰφήσῃ στὸ γραφεῖο του. Τὸ σάββατον, τρεῖς τοῦ Σταθροῦ, τοίμασε τὴ βαλίτσα του, τυλίξε μέσα στὰ χαρτιά τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ πού δὲν τᾶλλαξε ποτὲ του, τὰ πραγματάκια πού δὲν ἔπαιρνε ἀπάνω του, ἔπειτα τελεγράφησε τοῦ τυπογράφου του νὰ τοῦ στέλνῃ τίς διόρθωσες στὸ Μπ. . . καὶ τοῦ κληνιπόδη του νὰ τοῦ σπιδίρῃ, στὸ ἔκθε ξενοδοχεῖο, δύο κουτιά τσιγαρέτα, πεντακάσια κομμάτια τὸ καθένα.

Ἦστερις ἀπὸ τὸ πρόγεμα, βρῆκε περιόπατον στὸ βουμανὶ πίσω ἀπὸ τὸ ξοχικόν του. Σὰ γύρισε, δέκα λεπτὰ προτοῦ φτάσῃ σπῆτι, στὸ μονοπάτι τὸ στενωπότικο πού βαδίξε ὁ Ἀντρέας, σκούνησε ἀξάφνα σ' ἓνα μικρὸ δεντροῦζο πού κυλιότανε χαμῶ. Τὸ κοίταξε. Εἶτανε σάπιον. Τὸ σπρώξε μιά μὲ τὸ πόδι του, νὰ παρὴ κάτω στὸ βυακί, ἐπειδὴ βρισκότανε ὁ Ἀντρέας σ' ἓνα ὕψωμα. Τὸ ξύλον σταθῆκε ὅμως στὴ μέση τῆς πλαγιάς, σὰ νὰ κόλλησε μέσα στὶς φτίρες. Προχώρησε, νὰ τὸ σπρώξῃ ἄλλη μιὰ. Ἐμπλεξε παλε τὸ ξύλον σὲ κατὶ γόρτα. Τρεῖς φορές τὰ ἴδιον. Σὰν κατακλύθησε ὡς τὸ βυακί, μιὰ κλωτσιὰ ὁ Ἀντρέας, γιὰ νὰ πῆσῃ τὸ ξύλον στὸ νερό. Ἐπεσε, μὰ σταμάτησε, γιατί δὲν εἶχε μιά πέτρα. Τὰρ-

παξε ὁ Ἀντρέας μὲ τὸ χέρι, καὶ τὸρριξε πὸ μακριὰ. Δὲν πέτυχε. Πέτρες εἶχε πολλές σὲ κείν τὸ μέρος. Ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα, μὲ κόπον, μὲ δυσκολία, γιὰ νὰ μὴ βραχῆ κιόλας, τὸ σκουντοῦσε καὶ τὸ σκουντοῦσε, μωρώντας μὲλι: νὰ βασταχῆτῆ στὰ προχώματα τοῦ ὄχτου. Κατέβηκε ὡς ἓνα γαφύρι, πέρασε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν κίμαρα, ὅσω ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τοῦ Χαμικορροῦ, ἀλάργα κα ἀπὸ τὴν στρατὰ, ἐκεῖ πού ἀνεμπόδιστα τρέχανε τὰ νερά, διάεξε τὸν τόπον, πρόσεξε στὸ ξέμα, βούτηξε τὸ σάπιον τὸ δεντροῦζο, νὰ πῆρῃ δρόμον, νὰ χαθῆ στὴ θάλασσα πέρα γιὰ πέρα.

Ὁ Ἀντρέας δὲ νόμιζε τὴ στιγμή ἐκείνη πὸς ἔκανε καὶ τίποτις παραξένον. Στὶς κρίσιμες ὥρες τῆς ζωῆς, ὅπου θυμώνουνε τὰ νέβρα μας ἀνήθηλά μας, τυχαίνει, κατὶ φυσικῆς μας, κατὶ ἀπλῆς συνήθειας νὰ ἐρεθιστοῦνε, νὰ πάνε στραβὰ, νὰ καταντίσθουνε ἄξάφνα παθος. Χωρὶς νὰ τὸ καταλαβῆ ὁ Ἀντρέας, ὁ ἔρωτας του γιὰ τὸ ταχτικὸν καὶ τὸ σωστον, ἡ ἀλύγιστη κανονικὰ, τὸ γεωμετρικόν του τὸ κεφάλι, μ' ἀπτό του τὸ κίωμα, φάνανε ὡς ἓνα εἶδος μανία. Φάνανε ὅμως, νὰ τὰ πῶμε ὅλα, καὶ στὴ θέληση. Μὲ τὴν ἴδια θέληση τὴ σιδερένια πού ἀκολούθησε βῆμα γιὰ βῆμα τὸ πεισματάρικον τὸ ξύλον,

ἐμελλε τῶρα ὁ ἄθρωπος νὰ παλέψῃ καὶ μὲ τὴν ἀβύσσιαν. Ἦρθε μάλιστα σπῆτι παρηγορημένος καὶ χαρούμενος. Τραγουδοῦσανε στὸ νοῦ του καὶ δύναμη μεστώνανε τὴν ψυχὴν του οἱ στίχοι τῆς Ἀντιγόνης:

Πολλὰ τὰ δεινὰ, κούδεν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει· τοῦτο καὶ πῶλοῦ πέραν πόντου χειμερίῳ νότῳ χωρεῖ, περιβρυχίσιον περῶν ὑπ' αἰθέρασιν . . .

Νὰ πού νίκησε ὁ ἄθρωπος τὸ ξύλον, νὰ πού τὸ σπρώξε στὸ γαλό!

Τὸ βράδι τῆς ἴδιας μέρας, ἀπὸ ἀνεθῆκανε οἱ μουσαφίρηδες ὁ καθένας στὴν κάμερῆ του, πῆγε ὁ Ἀντρέας στῆς Ἄνας, νὰ τῆς μιλήσῃ. Ἐπρεπε, προτοῦ φύγῃ, νὰ φροντίσῃ γιὰ τὰ καθέκαστα, νὰ προβλέψῃ ἐννοεῖται τὸ ἓνα καὶ τᾶλλον. Δὲν εἶτανε καὶ τίποτις ἀπίθανα πράγματα. Τῆς εἶπε πὸς θὰ τῆς μνησῆ ἀμέσως, ἀν τὴν κανένα δυστύχημα. Τοῦ ξαναρχότανε ἡ Ὀλιὰ στὸ νοῦ. Συλλογισμένος ὁ κακόμοιρος καὶ δάγκασε τὰ χεῖλια του, νὰ μὴν κλάψῃ. Νὰ τὴ φέρουνε, λέει, στὴν Κερμαρία, ἔδω νὰ τὴ θάψουνε, ἀν τὸ χειροῦργημα γίνῃ τοῦ κακοῦ.

Ξαναγύρισε τὸ νόμισμα πατατεύοντας το χαϊ-
δευτικά.

— Ἀθάνατη δουλειά. Κυματισμοὶ στρογγυ-
λεύουν κι ἀρμώνονται οἱ γοφοί. Μὲ τί τέχνη λαφροῖά
κι ἀλάθευτη σκαλισμένο προβάλλει τὸ μῆλο τοῦ γο-
νάτου. Ὡς καὶ τὰ σταφύλια μοιάζουνε ζωντανά.
Λές κι ἀνατριχιάζουν τὰ κουκούτσια μέσα στὴ με-
λισσιὰ φεγγεράδα.

— Καὶ γὼ παλὶ χάνομαι γιὰ κείνα τὰ μισο-
χαμόγελα μάτια τοῦ θεοῦ. Ὁ λαὸς φοβάται τοῦ ἀ-
στρίτη τὸ μάτι. Μὰ ποῖο φίδι, ποῖα νεράϊδα πλα-
νεφτική μπορεῖ ν' ἀντικρύσει τοῦ Λυκίου τὴ μαγεία;
Σὰν τὸν ἥλιο ποὺ ρουφᾷ τὴν ἀγερνὴ καταχνιά στὰ
κορφοβούνια ἔτσι ἀποτραβοῦν τὰ μάτια του παραδι-
μένη τὴν ψυχὴ μου.

— Ἔβτανε μεγάλος θεός. Στὴν Ἀσία γεννήθη-
κε. Πέρα στὸν πολυμέλαδος κάμπο τῶν Πέντε Ποτα-
μιῶν. Ἐπετάχτηκε ἀπὸ τὴν ἱερὴ φλόγα τῆς πυ-
ροστιᾶς τὴν ὥρα ποὺ χύνουσε τὸ κρασί πάνω στὴ
φωτιὰ θυσιαζοντας στοὺς θεούς. Σπίθα κι ἄγουρος
μούστος. Καὶ σέρνοντας πίσωθι του τὶς ξεστήθωτες
Μιμαλλόνες καὶ τὶς μεθυμένες τίγρες καὶ τ' ἀγριο-
κίρατα τραγιά, καταχτητὴς δυνάστεψε τὸν κόσμο.
Ἄστατος καὶ κρυφόχαρος ἀνατάραξε μὲ θάματα
καὶ χαλασμοὺς ρουμάνια καὶ θάλασσες καὶ χώρες
βασιλικές. Ἐχὼ ξακουστὴ πὼς ἀκόμα ξακολουθεῖ
τὸ νικηφόρο πέρασμά του μέσα στὰ μαῦρα δάση τοῦ
Ρήνου καὶ τῶν Κελτῶν τὶς μαγεμένες ζαίθρες.

— Μακάρι νὰ ξαναγύριζε καιριὰ μέρα. Πολλὰ
ἔχει νὰ σαρώσει, πολλὰ νὰ ρίξει στὴν ἀναγεννήτρα
φωτιά.

Μείνανε στοχαστικοί. Κ' ἡ Σκλήρινα ψιθύρισε:

— Ποῖός νὰ μὲ κοιτάζει ἀπὸ πίσω, Ψελλέ;
Νοιώθω ἓνα μάτι νὰ βαραινῆ πάνω μου. Φοβοῦμαι
νὰ τὸ ἀγναντέψω.

— Δὲ βλέπω κανέναν. Πάνω ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πα-
λάτι χρυσοφειγίζει ὁ τρούλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας.
Λές καὶ στέκεται σὰ μεγαλωμένη ἀντιφεγγιά τοῦ
ἡλιοῦ ποὺ βασιλεύει. Οἱ ὀβελίσκοι τοῦ Ἰππόδρομου
ξεπετιοῦνται σὰ φλογερά καρβούνια.

— Πιὸ ψηλά, πιὸ ψηλά.

— Ἄ, νά! Πέρα κει στὸν Αὐγουστιαῖον. Πά-
νω στὴν κολώνα του ὁ Ἰουστινιανὸς καβαλλάρης.
Πάντα συννεφιασμένος, πάντα χαλκοπρόσωπος.

— Αὐτός, αὐτός. Γιατί νὰ μὲ κοιτάζει μένα μὲ
τέτοιαν ἀσαλεψιά; Κρυώνω, Ψελλέ. Πάμε πιὰ μέ-
σα. Κιόλας ἄρχισαν τ' ἀστέρια νὰ ξεφέγγουνε σὰ
χιονισμένες φυλλωσιές.

(Στ' ἄλλο φύλλο τελιώνει)

ΕΡΜΟΝΑΣ

ΩΔΗ ΣΕ ΠΑΡΘΕΝΑ

Ἡ ἀνοιξὴ πέταξε
μὲ τ' ἀνῆα, τὰ μύρα,
ξερόφυλλα γύρα
πικρὸ λέν σκοπό·
ἡ ἀνοιξὴ πέταξε
χωρὶς κἄν νὰ μάσω
μιὰ βιόλα ἓνα ρόδο,
ἓνα ἀνθὶ ἀπαλό.

Θυμᾶμαι στοὺς κήπους
τὰ κρίνα, τὰ ρόδα,
θυμᾶμαι ποῖ εὐώδα
τὸ γιοῦλι τερπνά·
μακοῖα τὰ θεοῦσα
λαμπράδες νὰ χύνουν·
μὰ ἐφόλιαζε θάλην
στὴν ἔρημ καρδιά.

Σὰν κρῦο ψιθινόπωρο
στὴ θύρα μου διδάθηκε,
μὲ πόνο ποῦ μ' ἄφηκε
εἶσαι ἡ ἀνοιξὴ, ἐσύ;
τῶν κρίνων τῶν κόκκινων
τὴ λάμψη ἐσύ χύνεις
κι ἀρώματα δίνεις
στὴν ἄρρωστη αἴγλι.

Στὰ δάση παγαίνεις
δενδρὰ νὰ ξυπνήσεις;
τὴν πλάση νὰ ντύσης
μὲ ρούχα ἀπ' ἀνθούς;
μαζί σου θὰ τρέξω
ἀνθούς ν' ἀνασταίνης
κ' ἐγὼ νὰ μὲ ραίνης
μὲ κρίνους ἄγνους.

Ν. ΧΑΝΤΖΑΡΑΣ

Ο ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ
ΠΡΟΛΟΓΟΣ

(Ἡ ἀρχὴ του σὺ περασμένο φύλλο)

Ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ μᾶς χτυπάει ἡ ἰδέα τοῦ ἔργου
ὡς τὸν τελευταῖο του στίχο, βολισμάτα, πλουτί-
σματὰ, ἀλλαγές, χτενίσματα. Μὲ τὸ μεθύσι καὶ μὲ
τὴν ὀρμὴ ἐνὶς ἔρωτα, ἡ ἔτυχη δουλειὰ καὶ ὑπομο-
νετική, τὸ πάθος καὶ ἡ μελέτη, τὸ ὄνειρο καὶ τὸ
βιβλίον, ταιριάζουμε γιὰ νὰ τὴ κάμουν τὸ ἔργο μας
πὸ ὄμορφο καὶ πὸ ἀξιο πλάσμα. Τίποτε δὲ μᾶς φαί-
νεται πὼς δανειστήκαμε, μὰ καὶ τίποτε δὲ θὰ
μπορούσαμε τὰ ποῦμε πὼς εἶναι δικό μας. Τὰ μέ-
τρια κινδυνεύουν νὰ χαντακωθοῦν ἀπὸ τὸ θησαύριμα
τῶν ξένων ἰδεῶν· οἱ φτωχοὶ χάνονται ἀπὸ τὰ δανεικὰ,
γιατί εἶν' ἀδύνατο νὰ τὰ ἐξορλήσουν. Γιὰ τὸν τέ-
χνητὴ καὶ τὸ δάνεισμα εἶν' ἓνα ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς

πρωτοτυπίας του. Ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ θὰ μπορούσε
κριτὴς νὰ μὲ πῆ ποῖς τὸ ποίημα μου εἶναι κατὶ
πρωτάκουστο ποὺ δὲ θυμίζει τίποτε παρόμοιο, θὰ ὑ-
ποψιάζομαι ἢ πὼς δὲν ἀξίζω ἐγὼ ἢ πὼς δὲν ἀ-
ξίζει ὁ κριτὴς μου. Οἱ φωνές ποὺ ἀπλώνονται βι-
σταγεοὺς δὲν εἶναι πικρὰ ἀντίλαλοι. Καὶ ὅμως. Ὁ
ἥρωας μου δύσκολα θὰ ταίριαζε τὸ δειλὸ του περ-
πάτημα μὲ τὰ βήματα τῶν δημοφύλων του ποὺ ἔτυχε
νὰ τοὺς γνωρίσω στὸν ποιητῶν τὰ ἔργα, καὶ τῶν
πιὸ μεγαλῶν, καὶ τῶν ταπεινότερων· σηλαῖων ὅσους
τυχαίνει τὴ στιγμὴ τοῦτη νὰ μὲ ἔρχονται σὸ νοῦ.
Τὶ κρίμα νὰ μὴ θυμᾶμαι παρὰ τὸν τίτλο τῆς «Γυ-
ρτοπούλας», ἀπὸ τὰ πρῶτα διηγήματα τοῦ Πα-
παδιαμάντη. Θαρρῶ πὼς μὲσά σὲ κείνο ἀξιοπεριεργὸ
ζωγραφίζονταν ἡ γυρτοπούλα. Στὸ «Βοτάνι» τῆς Ἀ-
γαπῆς τοῦ Δροσίνη μὲ κοιτάζουν ἀκόμα τὰ γυ-
λανά μάτια τῆς Ζερφόρας κι ἀκόμα μὲ σφάζουν.
Καὶ στὸ πλευρὸ τῆς ἑ Γυρτοπούλας, ὀδελφέ; καὶ
πεζός, καθὼς εἶναι προσεκτικὰ φωτογραφημένος.
Στὸ «Διάκον» τοῦ ἑ Βαλκαριτῆς πῆρε τὸ θυμὸ ἀπὸ
τὴν ἀρματωλικὴ καρδιά του καὶ τὸ χρῶμα ἀπὸ τὴ
χρωματοθύκη τοῦ Ουγκῶ κ' ἔστησε ἀνάθεμα τῆς ἀ-
φορισμένης φυλῆς μὲ τὸ γύφτο ποὺ μᾶς παρουσιάζει.
Δυὸ τρεῖς φορές ποὺ πέρα παιδάκι νὰ διαβῶ
μεγαλόφωνα τοὺς στίχους του ἐκείνους, κ' ἔτυχε
μιὰ παιδοῦλα σὸ πλάϊ μου νὰκούσει, ἡ παιδοῦλα
τρέμαζε καὶ βούλωνε ταῦτά της (1). Στὸ «Clitz
de Berlichingen» τοῦ Γκαίτε ὁ γύφτος ἀνκακα-
τώνεται μὲ τὴν ὄνειροφανταστὴ νυχτερινὴ μαυρίλα
τοῦ δάσους ποὺ φοβιάζει, καὶ παίρνει κατὶ ἀπὸ τὴ
δόξα τοῦ πρωταγωνιστῆ τῆς τραγωδίας τὸν ἥρωα
ὅλοι τὸν ἀρνηθῆκαν καὶ βρισκεται ὁ γύφτος τελευταῖος
του σύντροφος. Καὶ κατὰ διαβαζοντας τὸ «Μπρα-
ντῆ» τοῦ Ἰψεν ξαναῖσα γοργὸ τὸ πέρασμα τῆς παντα
διαβατάρικης φυλῆς κι ἀνατριχιάζοντας ἀκουσα ἓνα
βόγγο σὰ νὰ εἶταν τὸ τραγῶδι της. Μὲ τοὺς «Α-
ταίγγανους» τοῦ Πούσκιν τελειωτικὰ μᾶς δείχνεται
σὲ δυὸ τρεῖς στίχους ἡ σημαδεμένη φυλὴ μαζί τῶν
ἄγριων καὶ τῶν ἀνομων, τῶν μαλακῶν καὶ τῶν ἄ-
τολμων. Ὅμως ὁ καθεαυτὸ ἥρωας τοῦ τραγῶδιου,
ξένος ἀπὸ τὸ Νότο, νόθος μέσα στους καθαροαίματους
γύφτους, εἶδος τι Ἰθιέλου καὶ Γκαίουρ μαζί, ρω-

1. Ὁ Πασπάτης εἶναι ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς δικούς μας καθὼς
ἔρω, ποὺ μᾶζεφ: λογῆς πληροφορίες καὶ παρατηρήσεις
γιὰ τοὺς γύφτους. Κοίτα μιὰ πραγματεῖα του τὴν «Παν-
δώρα» (T.H.) καὶ τὸ γαλλικὰ γραμμένο βιβλίον του «Etu-
des sur Tchinghamés», 1870

Τὴ μαλαματένια τὴν ἀλυσίδα, ποὺ τῆς χάρισε ἡ Ὀ-
λια, θὰ κοιτάζει νὰ τὴν πάρη, γιὰ νὰ μὴν πέση σὲ
ξένν χέρια, τοῦ ἀδερφοῦ της ἢ τῆς κουνιάδας. Νὰ
ρωτήση τὸ δῆμαρχο ἢ Ἄννα γιὰ μιὰ καλὴ θέση σὸ
νεκροθαφεῖο. Ἡ Ἄννα τοῦ τόταξε. Τὴν ἔβλεπε στα-
ναχωρημένη, λυπημένη. Στριχτοφιληθήκανε καὶ τοῦ
ἔλεγε πὼς μπράδου του ποὺ τὸ χρέος του κάνει. Μὰ
ἡ Ἄννα δὲν ἔμοιαζε διόλου βέβαια γιὰ τὰ ποτελε-
σμα. Σὰ φοβισμένη τοῦ φανηκε, σὰν ἄθαβρη. Ἀπὸ
ἴσως νὰ τοῦ ἔδωσε καὶ θάρρος.

— «Δὲν πέθανε ἀκόμη καὶ τὴ θάψαμε. Ἄς ἀ-
φήσουμε τέτοια λόγια».

Καὶ τόντις. Ὁ Ἄντριξ ἐλπίζε ποὺ ἐλπίζε.
Προτοῦ πλαγιάσει, ἔβγαλε τὸ δαχτυλίδι ποὺ φορούσε
σὸ μικρὸ του τὸ δαχτυλὶ καὶ ποὺ τόθαζε; τὴ νύ-
χτα, σ' ἓνα κρυσταλένιο τετραγώνιο πιατάκι. Ἐκεῖ-
νο τὸ βράδι δὲν τόθαλε ἀμέσως, παρὰ τὸ σήκωσε,
τὸ σίμωσε σὸ φῶς τῆς λαμπας καὶ διάβασε τὴν ἐ-
πιγραφή ποὺ εἶχε μέσα, *Hyeme et aestate et prope et procul usque dum vivam et ultra*. Ἐπὶ τὸ ποὺ τὸ
βρῆκε ἡ Ὀλια σ' ἓνα ἰταλικὸ ρομάντζο, καὶ σὰν ἀπὸ
προαισθημα, δυὸ μῆνες πρὶν πεθάνη, ἔστειλε νὰ τὸ
χαράξῃ ὁ χρυσοχὸς στὴ Βενετία. *Et ultra!*

Νὰ λοιπὸν ποὺ ζῶσε. Νὰ λοιπὸν ποὺ θὰ βοηθήση.
Καὶ τοῦ ξαναδρόσει ἡ πλάνη τὴν καρδιά.

Ὁ Ἄντριξ, ἀπὸ τὴν παρασκευὴ, δὴ τοῦ Στα-
βροῦ, ποὺ ἤρθανε οἱ γιατροί, ἔν καὶ τοῦ εἶπε ὁ κ.
Σεβιλάς πὼς ἡ κάμαρα τῆς Κατινούλας ἔτοιμη στὴν
κλινικὴ ἀπὸ τὸ σάββατο, ἀποφάσισε νὰ φύγουνε τὴν
κεριακὴ, τέσσερεις. Τέσσερεις τοῦ Σταβροῦ, τετάρ-
τη, πρωτοπάτησε τότες καὶ στὴ Βενετία. Ἐκινή-
σανε λοιπὸν τὶς δυὸμισι ἀπόγεμα. Ἡ Κατινούλα
ἤσυχη. Ἀποχαιρέτησε ὅλο τὸν κόσμο χωρὶς νὰ τῆς
ἀποφανῆ σὸ πρόσωπο καμιά συγκίνηση, ἀκόμη καὶ
σὰ φίλησε τὴ Μοιρίτα. Τὸ πιὸ περίεργο σταθῆκε
ποὺ καὶ τὸ παιδί δὲν ἔδειχνε διόλου συγκινημένο.
Ταχτικά, ἡ Μοιρίτα καθὲ μέρα, πρῶτὴ καὶ βράδι, ἀ-
νέβαινε στῆς Κατινούλας, νὰ τὴ χαδέψη καὶ νὰ χα-
δεφτῆ. Κατάλαβε ἀμέσως πὼς ἔδω λῦτες καὶ μού-
τρα δὲ χρειάζονται. Τὸ κατάλαβε καὶ στὴν ἀνα-
χώρηση. Γελοῦσε, τῆς ἔλεγε μάλιστα πὼς θὰ καμῆ
λαμπρὸ ταξίδι. Τῆς τὸ λέγανε κ' οἱ μουσαφίρηδες
κ' οἱ δούλοι κ' ἡ Ἄννα μὲ τὸ χαμόγελό της τὸ
καλό. Κατεβῆκανε νὰ τοὺς ξεπροβοδέψουνε ὡς τὴ
στράτα. Κι ἀλήθεια εἶτανε μιὰ γλύκα ὁ καιρός.
Στὴν Μπρετάνια χυνοπαριάζει γλήγορα καὶ συνο-
βρίζει τοῦ Σταβροῦ. Ἐκείνη τὴν κεριακὴ, λές καὶ

φύλαξε ὁ οὐρανὸς τὰ καλοκαιρικὰ τὰ στολίδια
του. Στὴ θάλασσα καὶ στὴ στεριά, γαλήνη ποὺ δὲ
γράφεται. Δὲν ἔκαινε ὁ ἥλιος, δὲ φλογοβολούσε, εἰ-
ρήνεβε τὴν πλάση καὶ τὰ πλάστα. Σωπαίνε ἡ γῆ,
σωπαίνανε τὰ λιβάδια, τὰ δέντρα σωπαίνανε, ἀπο-
ναρκωμένα, παραδομένα σὸ ἡμέρο φῶς, σὰ νὰ τοῦ
λέγανε νὰ τὰ ζεστακῆ ὅπως θέλει. Ξεσυνοδέσανε οἱ
τρυφερωμένες οἱ ἀχτίδες μυστικὰ ἓνα κορτίσι φτωχὸ
ποὺ ἴσως καὶ νὰ τὸ κότεροῦσε ὁ Χάρος, στὴν ἄκρη
τοῦ δρόμου.

Ὁ κ. Μαλακίς, ποὺ τοὺς συντρόφευε εἶχε δα-
νίσει τῆμαξὶ του καὶ τῆλόγο του στὴν Ἄντρια, γιὰ
νὰ κάθεται ἡ ἄδωστη πιὸ μαλακὰ καὶ νὰ μὴν τραν-
τανίζεσαι ἀπὸ ἀτυχεῖστα ζῶα καὶ ξένες βόδες. Ἡ
Κατινούλα μισοπλαγισμένη, κοίταζε δῶθε κείθε,
ἀνάβαινε τὸν καθαρὸ τὸν ἀέρα, χαϊρότανε τὴ ζωὴ,
σὰ νὰ μὴν ἔπαθε τίποτ' ἄλλο. Ἐξέφανε ἡ ἀλλοχρῆ, ὅ-
πως τοῦ τὸ ζηνοῦσε περίφημα ὁ κ. Σεβιλάς! Σουλ-
λοῦντανε κι ὁ κηκῆμένος ὁ Ἄντριξ πὼς τῆς ἀξίζει
τόσοις, πὼς εἶναι δικὸ πρῆμα. τουλάχιστο νὰπολά-
ψῃ τέτοια παρηγορία, νὰ τὸ φανταστῆ τουλάχιστο
πὼς ξαναζῆ.

Φτάσανε σὸ Α. ἡ ὥρα τρεῖς καὶ σκαρτα.
Ἡ Κατινούλα σὰ μουδιασμένη λιγάκι. Ἐπρεπε νὰ

μαντικός αισθηματίας, φονιάς από το πάθος της γυναικίας. Πόσο διαφορετικά και με τί ωμό και αστόλιστο πραγματολογισμό — που είναι κι αυτό ένας τρόπος για να εξιδανικεύει — ζωγραφίζεται ο γύφτος, σε μια σκηνή του Σαίξπηρου! με το βοερό Βερναρδίνο! Είναι ο άνθρωπος ο παραλυμένος κι ο παραλυτός, μα που τίποτε δε φοβάται και που του είναι τ'άπαντα αδιάφορα, που βαριέται τη ζωή, που βαριέται και το θάνατο, και που δεν είναι άξιος ούτε να πεθάνη, ούτε να ζήσει. Άναμεσα στο γιομισμένο από βρωμισμό ρωμάντισμό του Σλαβού και στο "Αγγλου τον πραγματισμό τον ολοζώντανο ο ιδεολογισμός του γύφτου του δικού μου δεν τολμώ και να φαντασθώ πως μπορεί να σταθί. Όμως όσο κι αν είναι μικροκάματος ο ήρωας μου μπροστά σε κείνους τους γίγαντες, θα μπορούσε νάχη κάποιον γνώρισμα που να τον ξεχωρίζει μέσα στη μικρότη του, κι αυτή του φτάνει. Ο «Δωδεκαλογος του Γύφτου» πρέπει να βελθί στη σειρά των ποιημάτων μου που τ'ονομάζω «Μεγάλα Όραματα», σαν τον «'Ασκραίου» και σαν τις «'Αλυσίδες» της «'Ασάλαπτης Ζωής». (Μάλιστα οι «'Αλυσίδες» είτανε στην αρχή ένας λόγος από το «Δωδεκάλογον». Αργότερα είδα πως πηγαίνανε καλύτερα ξεχωριστές και τις ξεχώρισα). Μέσα στο «Δωδεκάλογον» μιλάνε η έπική παράδοση και η λυρική σκέψη και κάποιο άλλο παραμύθι ξετυλίγεται μέσα του με κάποιο νόημα όχι τόσο άπλο. Κ' εδώ θα ταίριαζε να θυμηθούμε και κάποιες σημαντικά λόγια από τον Πλατωνικό «Φαίδωνα»: «Τόν ποιητήν δέοι, εἴπερ μέλλει ποιητής εἶναι, ποιεῖν μύθους, ἀλλ' οὐ λόγους». Με το μύθο πέρα να δουλέψω. Ο Γύφτος, της φυλής του διαλεχτός, μπορούσε να κραχή σαν τον 'Ηράκλειτοαίς ἐμοί χίλιον, ὁμοῦς αἰριστός μέσα στους δρόμους, «ξεχωριστός μέσα στους ξεχωριστούς» έχει βαθεῖα τή συνείδηση της αξίας της συντροφικῆς ζωῆς, και δέν τ'αίριαζει με τή συντροφιά: θέλει να δουλέψη σαν τους ἄλλους, και δέν τ' δύνεται δοκιμάζει κάθε τέχνη, και κάθε τέχνη του είναι στενή κι ἀνάποδη: στενή κι ἀνάποδη και ἡ ἀγάπη του που τόσο πλατειά τήν ὠνειρεύτηκε. Τέλος μιὰ μέρα βρίσκει ένα μυστηριώδη βιολί, κληρονομιά από κάποιο γέροντα ἱερό προφήτη. Παίρνει τὸ βιολί, και με τὸ παίξιμό του βρίσκειται σ'α νέος ἄνθρωπος. «Στὸ νῦν του πρόβαλε, καθώς λέει ὁ Λεοπάρδης στὴν «'Ασπασία» του, νέος οὐρανός, νέα γῆ, και μιὰ

θεῖα ἀχτίδα». Οἱ ἄνθρωποι ἀνατριχίασαν και θυμῶσαν πὸ πολύ με τὸ βιολί του, μα τὰ παιδιά, εἰ μελλόμενοι ἄνθρωποι, γοητεύονται ἀπὸ τὸ βιολί του και τοῦ φτάνει. Τέτοιο, ἀπάνου κάτου, τὸ παραμύθι. Ἡ ἐπική παράδοση φέρνεται γύρα στὴν ἀτσιγγάνικη γενιά, καθώς πρωπαρουσιάζεται στὴ Θράκη, ἑκατὸ χρόνια ἀπάνου κάτου πρὶν ἀπὸ τὸ πάρισμο τῆς Πόλης, και σταίνει τὰ τρανήρια της ἀπόξω ἀπὸ τὴν ἀρχαῖα τοῦ οὐνεῖρου ἡ θεοφύλαχτη — θεοκαταρατὴ τότε — μεγάλη Πολιτεία, αὐτοῦ πόθου μας ἡ γῆ καθώς τὴ χαιρετάει κάπου ὁ Μαρκοράς. Χρόνου ὠρισμένου ἰδέα στὸ ποίημα δέν ὑπάρχει. Τὸ νόημα τοῦ καιροῦ που περνάει φαίνεται πὸς οὔτε κι ὁ Ὅμηρος καθαρὰ τὸ ἔχει δέν πολυσκοτιζονται γιὰ τέτοια οἱ ἐπικοί: ἄς τοῦ συχωρεθῆ και τοῦ τραγουδιῦ μου, γιὰ ὅ,τι κρύβει ἐπικό: και γιὰ ὅ,τι κρύβει στοχαστικό. Ἀνακατῶν, φαίνεται, τὸν ἥρωά μου τὸν ἴδιο σὲ πράματα και σὲ λογισμούς που κυλᾶνε ἀνάμεσὸ τους χωρίζοντας τα χρόνια και καιροί. Μα ἐγὼ δὲ διηγοῦμαι ἤσυχια και κανονικά ὅπως ὅπως κοιτάω με τὴν ὁποια τέχνη μου να ξεκαθαρίσω ὅσα βλέπω σαν ὄνειρο. Ἡ λυρική σκέψη (1) ξεμουτίζει, θαρρῶ, παντοῦ στὸ ποίημα, και χωριστὰ κι ἀνάκατα, και στὰ κύρια μέρη και στὰ ἐπεισοδιακά. Ὅμως ἐκεῖ που τ'ἄλλα μέρη τοῦ ἔργου που δὲ δένονται καθᾶυτὸ με τὸ παραμύθι μπορεί να θεωρηθῶν ἐπεισοδια τοῦ ἔργου, αὐτὰ τὰ ἐπεισοδία μπορείς να πῆς ἴσα ἴσα πὸς εἶναι τὰ κύρια μέρη τοῦ ἔργου, κι ὅλα τ'ἄλλα ἀφορμὴ και στολισματα. Αἰσθάνομαι πὸς με σφιχτοδένει κάτι με τὴν ψυχὴ τῆς γυφτουριάς: ὁμως τὴ γυφτικὴ ζωὴ μου τὴ φωτίζει ὁ Λόγος: και εἶναι ἡ Ποίηση τὸ ὑπέρτατο λουλούδι τοῦ Λόγου. Κανένα πόθο ξεχωριστὸ δέν εἶχα να πάρω κύριο σκοπὸ τοῦ τραγουδιῦ μου τὸ ζωγραφικὸ ζανάδομα μιᾶς γυφτικῆς ζωῆς και πλάσης: τέτοιο μεταχειρίσμα τῆς Τέχνης σ'α να μὴ μ' ἄρση. Πρόφανη κι ἀφορμὴ τὸν ἥρωα τὸ γύφτο γιὰ να ξεχῶσω με κείνο, μέσα σ' ἕνα

τύπο ταιριαστὸ με τὴν ψυχὴ μου, τὶς λαχτάρεις μου τὶς διανοητικές: γιὰ να ζαναπῶ κ' ἐγὼ τὴ συγκίνηση τοῦ ἀνθρώπου — κι ἄς εἶναι ἀδύνατ' ἡ φωνὴ μου — μπροστὰ σὲ κάποια προβλήματα τῆς ζωῆς, τὴν ὑποταγὴ του ἢ τὴν ἐναντίωση: τὴ συγκίνηση τοῦ πολίτη και τοῦ μελετητῆ μπροστὰ σὲ κάποια ἐπεισοδία τῆς Ἱστορίας τοῦ ἔθνους του. Δέν εἶμ' ἀπὸ κείνους που ἀνοίγουν προγράμματα στὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ: ἐλεύθερα θὰ δουλέψῃ ὁ ποιητής, και χωρὶς συνταγές, και μόνον ἀκούγοντας τὴν ὁποια σὸν νὴ τῆς καρδιάς του. Μα ἡ ἀλήθεια αὐτὴ δὲ μ' ἐμποδίζει να στοχαζῶμαι πὸς ἡ ἐθνικὴ μας ποίηση θάποχτήσῃ τὰ πολυτιμότερα λουλούδια της, ἀν ἀκολουθήσῃ τὴν παρχγγελικὴ τοῦ Βαλαωφίτη (1) ἄν ἀποκουμπήσῃ στὴν Ἐθνικὴ Ἱστορία, ἀν γίνῃ ἀφραϊκὴ, τουτέστιν ἐπική». (1) μελλόμενος μεγάλος ποιητῆς τῆς Ρωμισσῆς, ἡ βασιλικὴ τῶν ποιητῶν της θὰ βρεθῆ πὸς ἀνταγωνιστὸ με τὴ λεβέντικη τὴν τοῦ «Διακού» και τοῦ «Φωτεινοῦ» τὴ συνθετικὴ δύναμη τῶν «Ἐλευθερων Πολιορκημένων». Τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ἰδανικά, ὅταν ἀνθίζουν και ζῶνε στὸ σπῆτι τοῦ καθενός, ὁ ποιητῆς τους χιτίζει παλάτια: τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ἰδανικά, ὅταν ξεπέφτουν, κι ὁ καθένας τα διώχνει ἀπὸ τὸ σπῆτι του, ὁ ποιητῆς τὰ παίρνει στὸ καλῶδι του και ἄσπλο τοῦ δίνει (2). Ἡ λυρική σκέψη στὸ «Δωδεκάλογον τοῦ Γύφτου» δὲ στέκεται ἤσυχια: περπατᾶει παραδέρνοντας και παίρνει τρῶπους διαφορετικούς και πᾶει ἀπὸ τῆς πικρῆς ἔκρηξης τὰ πειράγματα και τὰ μυρολόγια στὰ θριαμβευτικὰ σολίσματα τῆς πίστης, κι ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία και τὸ μηδενισμὸ στὸ διαλαχτήμα τῆς ἐνεργείας, τῆς προκοπῆς, τῆς ἀντρίκας ἀγάπης, τῆς πεποιθήσεως πρὸς ὄρατο και: που μέλλεται ὁ ἥρωας μου χαλκστῆς και πλάστῆς, με τὴν ἀράδα.

Μπορεῖ να εἶναι χαλκστῆς ἀξίσιος και πλάστῆς ἄτυχος. Μπορεῖ τὸ ποίημα να μὴν ἀξίση. Δέν ξέρω καλά τί λογῆς εἶναι: τὸ ζανακοιτάζω. Και τώρα

(1) Στὸν πρόλογο τῆς «Κυρὰ Φροσύνης».
(2) Ἀπὸ μίαν ἄλλη ὄψη, ἕνα ὄραμα που χρειάζεται να πῆρῃ ἡ Ἑλληνικὴ ποίηση, γιὰ ν'ἔξισῃ τὸν προσοσμὸ της, μαὶ τὸ δειχῆναι ὁ Ψυχάρης, στοργικὰ και σφᾶ, στὸν πρόλογο τοῦ «Ἑρωτικῶν ἑστῶν» (σελ. 58-61). Πρέπει να τὸ σημειώσω ἐδῶ, μολοντὶ ὁ Ψυχάρης ἴσα ἴσα μιλάοντας αὐτοῦ γιὰ τὴν ποίηση, κι ὅμως σὲ ἄλλες τῶν νέων προσάθειες και τέχνες που κάπως τις χτυπᾶ, ἐνοεῖ και κάποιους δὲ καὶ μου ποίημα. Μα εἶναι ἄλλο ζήτημα τὸ δικὸ μου, χωριστὸ: τώρα ἐδῶ δὲ με μέλει γιὰ τὸν ποιητῆ φροντίζω γιὰ τὴν ποίηση.

1) Στὸ δῶμα «Ὁφθαλμός ἐντὶ ὀφθαλμοῦ».

1) Ἄστειος εἶναι ὁ τρόπος κάποιων που νομίζουν πὸς ἡ σκέψη στὴν ποίηση εἶναι κάτι τι θεληματικὸ, κρυφό και μαθηματικὰ λογαριασμένο. Ἡ σκέψη εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ἀίσθημα, σὲ ἀνώτερο βαθμὸ και σὲ ὅλη του τὴ δύναμη: εἶναι τὸ αἰσθημα τοῦ γενικοῦ ἀν δέν τους συγκινῆ, τόσο τὸ χειρότερο γι' αὐτούς. Ποίηση, βεβαίως, μπορεῖ να ὑπάρχη και χωρὶς τὴ σκέψη ἢ λυρική σκέψη δέν μπορεῖ να ὑπάρξη χωρὶς τὴν ποίηση: δέν μπορεῖ λιμπρότερα να ἐκπληρώσῃ τὸν προσοσμὸ της ἢ ποίηση παρὰ με τὴ λυρική σκέψη.

προσμένουνε ὡς τις τέσσερες και δέκα, που ἔφραβε τὸ τραῖνο, να τους πᾶν στὸ Πλ... ὅπου ἔπιανε ἡ μεγάλη γραμμὴ μεταξὺ Παρίσι και Μπ... Μπ. και Παρίσι. Τὸ ἔξπρεσο περνοῦσε ἀπὸ τὸ Πλ... στὶς πέντε παρὰ δέκα, φτάσανε στὶς πέντε παρὰ τέταρτο με τὸ τραῖνο τῆς πλαγιαγραμμῆς. ὡστε εἶχανε καιρό. Μα τὸ ἔξπρεσο, ἀντὶς να φτάσῃ στὶς πέντε παρὰ δέκα, ἔφτασε στὶς πέντε και πενήντα. Ὁ Ἄντρεας εἶτανε μόνος με τὸ δούλο τοῦ κ. Μαλαμέ, που τους ἀποχαίρησε στὸ Λ... Μικρὸς κιάλας ὁ σταθμὸς τοῦ Πλ..., ἀνεβόλεστος, κ' ἡ Κατινούλα φοβερά κουρασμένη. Τῆς κουβαλῆσανε ὄξω μιὰ πολυθρόνα ὁ Ἄντρεας με τὸ δούλο, γιὰτὶ μέσα πιανότανε ἡ ἀναπνοὴ της. Τὰ πόδια της πρησμένα και τῆς πονούσανε. Ζαλισμένη και κούττωσε να λιγοθυμήσῃ. Ἄμα ἔφτασε τὸ ἔξπρεσο, τῆς ἀνεβασανε γλήγορα γλήγορα οἱ δύο τους, τὴ στρώσανε στὴ θέση της, ἔδωκε ὁ Ἄντρεας δέκα φράγκα τοῦ δούλου και κλείδωσε τὴν πορτίτσα τοῦ βαγονίου. Ὁστὸς τὸ τραῖνο δὲ σαλεῖ: ὕστερης ἀπὸ δύο τρεῖς γύρους, ἀπομα κρύθηκε λιγάκι ἀπὸ τὸ σταθμὸ, και σταθῆκε. Πέντε λεφτά, δέκα, δεκαπέντε, τίποτα. Κοίταξε ὁ Ἄντρεας ὄξω ἀπὸ τὸ παραθυρο, ρῶναζε τὸ σταθμάρχη, τί τρέχει: Ἐτρεχε που ἡ ἀτμομηχανὴ ἔπαθε ἀβία.

ρία. Χρειάστηκε να τελεγραφήσῃ ὁ σταθμάρχης στὸ Μ... να φέρουνε ἄλλη. Ὁστὸ που νῆρθῃ, ἐννοεῖται, ἤσυχια. Φαντάζεσαι τὸν κανονικὸ, τὸν ταχτικὸ μας τὸν Ἄντρεα. Μα ποῖός δὲ θὰ χαλῶσκανε, με μίαν ἄβῶστη: — «Ἀνώτερη βία, εἶπε ὁ σταθμάρχης τοῦ Ἄντρεα που ἄθυμωνε». Και σωστὰ δέν τὸλεγε ὁ ἀγαθὸς ὁ σταθμάρχης, που δέν ἔφταγε κιάλας. Δέν εἶτανε ἀνώτερη βία, εἶτανε ἡ μηχανικὴ κατώτερη ἀπὸ κείνο που ἔπρεπε. Οἱ ἐταιρίες οἱ σιδηροδρομικῆς προτιμοῦνε φυσικὰ να κερδίσουνε παρὰ ναλλάξουνε μιὰ μηχανὴ προτοῦ χαλῶσῃ. Κ' ἔτσι ὅλα τὰ κακὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνεπάρκεια ὄχι μόνον τοῦ ὀλικοῦ, μα και τοῦ προσοπισκοῦ, ὅπως ἐμελλε ὁ Ἄντρεας να τὸ δῆ στὸ Μπ... τὸ ἴδιο. Τὸ τραῖνο ξεκίνησε ἀπὸ τὸ Πλ... στὶς ἑφτά παρὰ πέντε. Βράδευσε. Ἐφτασε σὲ Μπ... νόχτα, στὶς ἐννιά και δέκα μόνο, ἀφοῦ και πάλι σταθῆκε κανένα τέταρτο τῆς ὥρας ὄξω, πρὶν μπῆ μέσα στὸ σταθμὸ! Στὸ σταθμὸ μέσα, ὑπάλληλους δέν εἶχε. Ἀπομνήσανε δύο που ρέθγανε μάνι μάνι, ἐπειδὴ δούλεβε δούλεβε ἀπὸ τὰ χαράματα, θέλει και νάναπαρτῆς, να μὴν ξεθεῶνεσαι, ἄμα τέλειωσε ἡ περεσία με τὸ στερνὸ τραῖνο τῆς μέρας. Τους βᾶ-

σταξὲ ὁ Ἄντρεας ἀπὸ τὸ βούχο, τους ἔδωσε ἀπὸ πέντε φράγκα τοῦ καθενός, να τονε βοηθήσουνε, να κατεβάσουνε τὴν ἄβῶστη ἀπὸ τὸ βαγόνι, να τὴν καθήσουνε σὲ μιὰ κρέμα, να τὴν πάνε ὡς τᾶμαξι. Ὁταν ἀνέθηκε με τους δύο ὑπάλληλους στὸ χωρῖσμα τοῦ βαγονίου ὅπου πρόσμενε ἡ Κατινούλα μόνανη, τί βλέπει; Δυὸ ταχπῆνια, δυὸ παλιαθῶπους ἀπὸ κείνους που μαζώνουνε, σαν ἀδειάζουνε οἱ πολυτέλειες κ' οἱ πρώτες τάξεις, ὅτι παραπέση, φαχί, μποτίλιες, ἄς εἶναι και φημερίδες. Βρήκανε δούλα με τὴ σκούφια και θέλανε τώρα να τὴ διώξουνε, γιὰ να χτυπήσουνε τὰ πράματα. Τους ἔδωξε ὁ Ἄντρεας δυνατά, και τίλος τῶν τελῶν κατεβήκανε. Δέν εἶχε ὑπάλληλος να τοῦ φορτώσῃ τὰ μικρὰ τὰ μαπαγάλια. Παρκαλέσε τὸν ὑπάλληλο που παίρνει τὰ μπιλλιέττα και τοῦ ἔδωσε δυὸ φράγκα, να τοῦ κουβαλήσῃ τὴ βαλίτσα του τὴν ἀχώριστη, ἐνῶ φροντίζει ὁ ἴδιος γιὰ τὴν Κατινούλα. Γύρεψε τᾶμαξι. Τίποτις. Τᾶμαξι τῆς κληρικῆς, τὴσῃ ὥρα που δὲ φκινότανε τὸ τραῖνο, φεδᾶτο πᾶ και πιθανὸ πιανμένο ἀπὸ ἄλλους ἀβῶστους. Γύρο στὸ σταθμὸ, μητε ἴσκιος ἀμαξιοῦ. Ἀπελπιστηκε ὁ Ἄντρεας. Εἶπε πὸς θὰ παραπονεθῆ, πὸς θὰ κάμη. Κατόπι κατάλαβε πὸς ὅτι κάμη, περιττό. Θὰ παραπονεθῆ δηλαδὴ

ξεχνώντας το, κι ἄσχετα μ' ἐκεῖνο, βλέπω πῶς ταιριάζει ἐδῶ νὰ ξαναθυμηθῶ τρία μεγάλα σημάδια τοῦ ξεχωρίζουν, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, τὴ νέα Τέχνη, καὶ τοῦ δύσκολα μπορεῖ καὶ ἡ Ποίηση νὰ τὰ παραμερίσει, εἰς ἂν θέλῃ νὰ χάσῃ ὅτι κρύβει οὐσιαστικώτερο ἀπὸ νόημα καὶ ἀπὸ χάρι. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ νέα Ποίηση ἔχει κάτι τι κομματιαστό. Εἶναι τὸ σημάδι τοῦ κάνει τὸ ποίημα νὰ παραλλάξῃ ἀπὸ τίς κανονικὰ καὶ σύμμετρα πλεγμένες, μὲ ἀρχή, μέση καὶ τέλος ἱστορίες καὶ ἢ τὸ δείχνῃ πῶς πολὺ τὸ συντριμμά ἀπὸ κάποιον ἄλλο ποίημα τοῦ δὲν ξέριουμε, καὶ κάτι τι χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος, καὶ πάλαι καὶ τοῦ δὲν ἀνακαίει, ποὺ εἶναι σὰν τὴν «ἀπέραντη μελωδία» τῆ Βαγνερικῆ. Ἐπειτὰ ἡ νέα Ποίηση ἔχει κάτι τι συνθετικὸ. Εἶναι τὸ σημάδι τοῦ κάνει τὸ ποίημα, εἴτ' ἓνα σονέττο, εἴτ' ἓνα βιβλίον, νὰ μὴ μπορῆς νὰ τὸ βάλῃς σὲ ὀρισμένο λογοτεχνικὸ εἶδος, ἢ, κατὰ τὴν ὥρα καὶ κατὰ τὴν περίστασιν, νὰ τὸ περνᾷς ἀπ' ὅλα τὰ εἶδη. Ἐπειτὰ ἡ νέα Ποίηση ὅσο πᾶει καὶ πῶς πολὺ καταφρονεῖ κάθε τι ὑπερφυσικὸ τοῦ ἔρχεται ἀπέξω σὰν ὑποχρεωτικὸ βοήθημα στὸ ζετούλιμά της ἀπὸ θεοὺς φερμένο ἢ ἀπὸ δαιμόνους, καὶ τοῦ δὲν τὸ δικαιολογεῖ κάποιος ἀπὸ καλκισθητικὴ ἢ ἀπὸ ἰδεολογικὴ ἀνάγκη συμβολισμοῦ. Μὰ καλὰ καλὰ τὸ ὑπερφυσικὸ δὲν ἔλειψεν μετατοπίστικη μόνον. Τὸ θάμα ὑπάρχει παντὰ στὴν ἀνωτάτην ψυχῇ, καὶ τέλος πῶς ταπεινῶτα καὶ μὲ τὴ ζωὴ τῆς νῆας ἡσυχῆ. Τέλος τὸ ξεχωριστὸ γνώρισμα τῆς νέας Ποίησης εἶναι ἡ ἀγαπητὴ πρὸς τὸ ὄνειρον. «Εἶμαρτος ὄρασιμὸν ἀπὸ τὰ ὄνειρατα, καὶ τῆ φτωχὴ ζωὴ μας ἓνας ὕπνος τὴν περικυκλώνει», ὡ μεγαλωτάτε τοῦ Προσπερου δημιουργέ! Ἡ Ζωὴ, ὅχι καθὼς μᾶς τὴ δείχνουσι στὸν ζῦγνον τὰ πράγματα, μὰ καθὼς μᾶς τὴ μισοδείχνουσι στὸν ὕπνον τὰ ὄνειρα. «Ὅλη ἡ τέχνη τοῦ στίχου καὶ τοῦ ποιητῆ—τὸ εἶπε ὁ Βαγνερ σ' ἐν' ἀπὸ τὰ μουσικὰ του δράματα, νομίζω—σὲ τοῦτο κρέμεται: νὰ περασταίνῃς τὴν ἀλήθειαν τοῦ ὄνειρου». Τώρα τελευταίαν κάποιος σοφὸς καθηγητῆς (1) ὑποστήριξε πῶς ἡ Καλλιτεχνία στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα θὰ καταντήσῃ, ἀποκλειστικώτερα, ἰδεολογικὴ, ὑπανόητικὴ, ποιητικὴ ἢ φωτογραφικὴ, καθὼς προώρῃσεν τόσο πολὺ καὶ μὲ γνώρισμα στενωτέρου μὲ τὴν ἀλήθειαν, ἀναγκάζει τὴ δημιουργικὴ τέχνη νὰ ταμπουράνεται πίσω ἀπὸ τῶν γραμμάτων, τοῦ εἶναι λαμπρὴ ὅλα μυστήριον δηλονότι: νὰ τραβῆθῃ ὡς ἐκεῖ ποῦ δὲ θὰ δύναται νὰ πᾶν, καμιά φωτογραφία, ὁσοδήποτε τελειοποιημένη, καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἢ πολὺχρωμῇ. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει, ἰδιαιτέρως, καὶ μὲ τὴν Ποίηση. Ὅσο πῶς πολὺ ξαπλώνεται ὁ πεζὸς λόγος καὶ ὅσο παίρνει τόπο ἀπὸ τὸ κρῖτος τοῦ στίχου, τόσο ὁ στίχος θὰ καταφεύγῃ στὶς δυσκολοπλάσιστες ἀπὸ τὴν πεζογράφου κορφῆς τοῦ ὄνειρου, θὰ γίνεται ἀποκαλυπτικὸς: καὶ ἀπ' ὅπου

καὶ ἂν τοῦ κατεβαίῃ ἡ ἐμπνευσθ, τὰ παρσίματα τοῦ θὰ μᾶς τὰ ξαναδῶν ἢ εἰς δράματα. Ὅμως δὲ θὰ πῆ μ' αὐτὸ πῶς τὰ ποιητικὰ δράματα δὲ θὰ τὰ καπι-σρώνῃ ὁ Λόγος καὶ πῶς δὲ θὰ τὰ θρέφῃ ἡ Ἐπιστήμη. Ὁ καιρὸς μᾶς εἶναι, πρῶτα καὶ ἀπ' ὅλα κριτικὸς. Τῆς ἐλαφρῆς καὶ ἀφιλοσόφητης παραξενίης τὰ παιγνιδίσματα, καὶ τὰ παραπατήματα, ὅσο καλοδοῦλεντα καὶ ἂν εἶναι, δύσκολα θὰ ταιριάζουν μὲ τὴ σοβαρότητα καὶ μὲ τὸ ὕψος καὶ μὲ τὴν κοινωνικότητα τῆς Τέχνης. Καὶ ἡ τολμηρότερη Φαντασία δὲ θὰ μπόρῃ νὰ ξεχωρῇ ἀπὸ τὸ λογαριασμὸ της μιᾶς πηγῆς τῆς Τέχνης, ἂν καὶ τόσο λίγο μεταχειρισμένη ἀκόμα,—καὶ ἐλάχιστα σ' ἐμᾶς ἐδῶ—τῆ γνώση καὶ τὴν ἰδέαν τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ μᾶς γλυτικὸν ἀπὸ τὸ σιχαμερὸν ψέμα, ὅσο καὶ ἂν εἶν' ἐλαττωτικὸ τὸ χαμογέλιον του. Τί λογῆς εἶναι ἡ δημιουργικὴ λογοτεχνία; Σὰ νὰ τῆς ἔδωκε ὁμορφὰ τὸν ὄρισμόν ὁ γαλλὸς Charles Morice: «Τὸ ὄνειρον τοῦ ἀληθινοῦ» (1).

«Ἦταντοῦ κίβεις κλά κρᾶσι, κάθε ποτῆρ φτάνει τοῦ μπερῆ: μὰ γιὰ νὰ κρᾶσι, καὶ γιὰ νὰ εὐφρανῆς τοῦ εὐχρη» ἓνα ῥαῖο ἐλληνικὸ ποτῆρι» λέει ὁ Γραϊτὸς σὲ κάποιον τοῦ τραγοῦδι. Σὲ τέτοιο ποτῆρι βέβαια τοῦ μᾶς ὁ ἴδιος ὁ Γραϊτὸς τῶπινε πάντα τὴ κορσί του ὁ ἴψος μου δὲν πίνει τὸ δικό του. Αὐτὸς δὲν προσφέρει κορσί: παίξει βιολί, κερνάει τὸν ἴχο. Κορσί ἀνίσως καὶ ὠρέγονταν ὁ ἴχος μου, θὰ τῶθαξεν σὲ ποτῆρ γῶφτικο, ποῦ δὲν πιστεύω νὰ μοιάξῃ μὲ τὰ ῥαῖα ἐλληνικὰ ποτῆρια. Ἐγὼ πιστεύω πῶς τὸ κορσί εὐφραίνει πιωμένο σὲ κάθε λογῆς ποτῆρι. Ἐπειτὰ καὶ τὰ ῥαῖα ἐλληνικὰ ποτῆρια εἶναι λογῆς καὶ αὐτὰ, καὶ γιὰ τὸ ξεχωριστὸ τῆς πατρίδας μερικῶν χρειάζεται γυμναζμένο ματι. Ἡ ἁρμονία, τὸ μέγα γνώρισμα τοῦ ἐλληνικοῦ νοῦ, δὲ μετριέται μὲ τὴν πῆχυν τῶν κλασσικῶν καινῶν. Ἀρμονία τὰχ δὲ σημαίνει: νὰ σφισσοταιριάζῃς τὴ μορφή καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ ἔργου σὲ τὸ πρῶτον τοῦ νὰ μὴ κμορῆ τὸ ἓνα νὰ ὑπόρῃ ἀκέρει χωρὶς τὸ ἄλλο; Κι ἁρμονία δὲ σημαίνει: νὰ χωνεύουσι σὲ μιᾶ συμφιλίωσιν καὶ σὲ κάποιον ταίριασμα οἱ πόλεμοι καὶ οἱ τρικουμῆς εἴτε τῆς καρδιάς, εἴτε τοῦ νοῦ, εἴτε τῆς θέλησης; Ἄν κάποιος σημαδι: κ' ἐνὸς ἀπὸ τὰ δύο τοῦτα στοιχεῖα τῆς ἁρμονίας βροῖσκειται κάπως μέσα σ' ἓνα ἔργο, τὸ ἔργο αὐτό, καὶ ὅσο καὶ ἂν στεκεται μακριὰ ἀπὸ τὰ κλασσικὰ, μπορεῖ νὰ εἶναι στὸν Ἑλληνισμὸ συμῆτερα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ μᾶς ξεμυτίζουσι μ' ἐπίσημα διπλώματα λογῆς δημοτικῶν καὶ ἀριστοτελισμῶν. «Μουσικὴν ποιεῖ». Οἱ ἀρχαῖοι μεστώνανε ἀπὸ νόημα τὴ λέξιν μουσικῆ. Μουσικὴ γι' αὐτοὺς καὶ ἡ ποίηση, μουσικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία, ἡ μεγίστη μουσικὴ Μουσικὴ καὶ

καθε τι τοῦ σύμμετρα καὶ κλάρορυθμα μορφώνει τὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνην μουσικῇ, καθὼς παιδεύει τῆς ψυχῆς. Οἱ νεώτεροι περιώρισαν τὸ νόημα τῆς λέξης μουσικῆ, μὰ τὸ βαθύνανε πολὺ. Ἡ ψυχὴ τοῦ γύφτου εἶναι μουσικὴ καὶ τὸ γνώρισμα τοῦτο πρέπει νὰ τὸ νοήσουμε: ὅπως διόλου μὲ τὸ νεώτερον νόημα, αἰσθηματικὸ, καὶ ἀόριστον καὶ ἀνήσυχο ἰδεολογικὸ καὶ ἀπέραντο. Καὶ ὁ στίχος τοῦ Δωδεκαλόγου τοῦ Γύφτου εἶναι καὶ κείνος μακριὰ ἀπὸ τὴν πλαστικὴν δὲ δίνεται μὲ τὴν ἀττικὴν λεπτότητα μὲ δυσκολοσύνην φτῆ ἀλυσίδα: δὲ θυμίζει τὸ ἀνάγλυφον τοῦ πικανὲ τόσο λίγο τόπο ἢ περιστῆ του χάρι. Ὁ στίχος αὐτὸς ἀπλώνεται μὲ τὴν πλατυσορρομοσύνην μπορεῖ νὰ συγγενεῖται πῶς πολὺ μὲ τὴν τέχνην τῆς τοιχογραφικῆς. Τέτοια πλατυσορρομοσύνη νομίζω πῶς εἶναι ἀσυμβίβαστη οὔτε μὲ τὴ φιλοσοφία τῆς ποιητικῆς τέχνης, οὔτε μὲ τὴν ἱστορίαν της, οὔτε μὲ τὸ ἐπικολυρικὸ ὕψος. Θὰ μπορούσε βέβαια ὁ «Δωδεκαλόγος» νὰ περιορίσῃ τὸν κόσμον του σὲ λίγες ἑκατοσταδες στίχους: τὸ αἰσθάνομαι αὐτὸ ἐγὼ ποῦ ἔδωκα δειγμάτα τοῦ τοῦ πλαταιοῦ στοχασμοῦ στὸ πῶς λιγοστίχο τραγοῦδι μὲ τους «Ἰαμβοὺς καὶ Ἀναπαιστους», μὲ τὰ «Καμικτικὰ ἀπὸ τὸ Τραγοῦδι τοῦ Ἰλίου», μὲ τίς «Ἐκατο φωνίαι». Εἶπε κάποιος ὁ Ρεναν: «Δὲν πρέπει νὰ κόβουσι καμιά χορδή ἀπὸ τὴ λύρα τῆς ὁμορφίης: ὅταν ὅλες μαζί γυμνᾷνε κά-νουμε τὴ μορφήν ἁρμονικὰ τῶν ὀραίων ἔργων καὶ τῶν ὀραίων καιρῶν». Καὶ στὸ πῶς πολὺστίχο ποίημα ὑπαρχει τὸ καλλιτεχνικὸ ζεδιχλεμα καὶ πύκνωμα: σφῆρε τὸ στῆν πεζολογικῆ καὶ κάπως ρητορικῶτερη μορφή, καὶ θὰ δῆς νὰ εἶναι διπλοῦ καὶ τριπλοῦ ὁ ὄγκος του. Μορφή πλαταικώτερη καὶ περισσότερο κρατημένη δὲν ταιριάζει καὶ μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ Γύφτου καὶ τῆ γῶφτικῆ. Ἡ μουσικὴ τῶν Ἀττικῶν, εἰκόνα καθάρια τῆς ψυχῆς τους, ἔχει γνώρισμα τῆς τὸ αἰτοσχεδίου καὶ τὸ κύματο καὶ τὸ ἀκρῆτο, καὶ τὸ ἀκανόνιστον καὶ τὸ ἀνοπόταχτον φυσικώτερα, τί-τοια ἐμπνευσθ, ἔπρεπε νὰ παρῆ τέτοιο δρόμο. Τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια τῶν ἱθῶν ποῦ φέρνουμε φωτεινὴ βοήθεια γιὰ τὸ ζεδιχλεμα τῶν καλολογικῶν νόμων καθὼς βοηθᾷν γιὰ τὸ ζεδιχλεμα τῶν κοινωνικῶν νόμων οἱ συνήθειες τῶν ἔργων καὶ τῶν πρωτόγονων λαῶν, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ξεχωρίσῃ σὲ δύο εἰδῶν τραγοῦδια: στὰ τραγοῦδια ποῦ ἀξίζουσι ἀπὸ τῆς μεγάλης τῆς ἐκφρατικῆς συμπύκνωσιν καὶ ὀλιγολογίας: καὶ στὰ τραγοῦδια ποῦ ἀξίζουσι ἀπὸ τῆς μεγάλης ἀπλωμα: ἡ ἐπανακλήσις σ' αὐτὰ δίνει μὲ παίρνει: δὲν εἶναι ἀγάλλματα, σὰν τὰ πρῶτα: μὰ γιὰ τοῦτο σὰ νὰ ζῶνεν ζωντανώτερα: σὰ νὰ εἶναι ὅλα ἀπὸ τσακίσματα χορευτικὰ καὶ ἀπὸ γυρίσματα. Στῆ σοφώ-τερον ζετυλιμένῃ τέχνη τοῦ λόγου, ἡ ἐλληνικὴ ποίηση, καὶ πῶς πολὺ ἡ καλλιτεχνία της παρὰ ἡ ποίη-σῆ της, ἀντιστοιχεῖ μὲ τὰ πρῶτα: τὰ δεύτερα τὰς θυμίζει πῶς πολὺ ὁ βιβλικὸς λυρισμός. Γνωρίζω πῶ-τώρα παντοῦ ὅπου ἡ ποιητικὴ Τέχνη ἀνθίζει: ἢ ἀ-

1) Στὴν παρισινὴ «Nouvelle Revue» (15 Février 1884) λαμπρὰ πραγματεύθηκε τὸ ζήτημα ὁ Ψυχῆς μὲ τὴ μελέτη του «La Science et les destinées nouvelles de la poésie». Ἀξιοσπουδαστὴ κριτικὴ τῆς ποιητικῆς ὅμορφης ὅταν ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀλήθειαν.

(1) Salomon Reinach. «Apollon» 1905.

σὲ ποῖον; Στὴν ἑταιρία τὴν ἴδιαν; Τί βγῆκε; Στὸν ὑπουργό; Ναι, μπορεῖ ἄχαρνα ὁ ὑπουργός, ἂν εἶναι κανένα μεγάλο πρόσωπον στῆ μέση, νὰ φωνάζῃ τὸ διεφτυντή, νὰ σοῦ τὸν κατῆχησῃ. Τί φεῖξ ὅμως καὶ ἀφτό; Μήτε τὸ ὄλιόν τους μήτε τὸ προσωπικόν τους: δὲ θὰ πολύνουσι οἱ ἑταιρίες. Θὰ προτιμῆσουσι πάντὰ τὸν παρῶ. Λοιπόν, πῶς νὰ προσφύγῃς; Νὰ στελλῆς ἄρθρον σὲ σημερίδα; Καμιά δὲ σοῦ τὸ δημοσίεψι. Μὰ κ' οἱ ταξιδιώτες: σὰ νὰ μὴν προσέ-χουσι σὲ τέτοιους μικροδουλεῖς, σὲ τέτοιους ἄργητες, σὲ τέτοιους ἀκαταστασίους. Στὸ Πλ..., ὅπου πρό-σμενε ὦρα, ὅλας τὰ κόσμος κατέβηκε ἀπὸ τὰ βαγό-νια, περπατοῦσε στὰ βυγίματα τοῦ σταθμοῦ, γελοῦ-σε, ἐγόραζε λουκάνικα, σαλάκια, ψωμί, ποῦ τὰ που-λοῦσε μιὰ γυναίκα σ' ἓνα πανέρι, καὶ τρώγανε. Δὲν παραξενεφτικὴ κανένας. Μοναρχικῆς παλιῆς συνή-θειας: σκύφτες πάντὰ τὸ κεφάλι: καὶ δὲ φουξῆ.

Ὁ Ἄντρας εἶχε βιάσῃ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ σταθμό. Φοβότανε τρέμερὰ γιὰ τὴν Κατινούλα. Ἡ σάλα μεγάλη, ἀψήλδ τὸ ταβάνι, ἀνοίγανε οἱ πόρτες καθὼς στιγμῇ, ἀέρας καὶ κρύον. Τὴν πλάγιασε ἀπάνω σ' ἓναν ξύλινον πάγκον ποῦ τῆς ἔσπανε τὰ κόκκαλα καὶ δὲ φελοῦσανε μήτε κουδέρες μήτε σκλια. Εἶχε στεῖλει ἀμέσως ἄθρωπον νὰ τοῦ βρῆ ἀμάξι, τοῦ ἔδωκε

κ' ἓνα φράγκον. Τάμαξι ἄφραντο. Ἐδῶσε πέντε φράγ-κα σ' ἓναν ἄλλον νὰ τρέξῃ γλήγορα γλήγορα στὸ ξενοδοχεῖον, ἀπὸ καὶ τουλαχιστὸν νάρθῃ βοήθεια. Ἐ-φρασε πάλι καὶ τὰμαξί τοῦ ξενοδοχείου. Μπήκανε μέσα. Σιληρὰ τὰ καθίσματα, πέτρα, καὶ τὸ μεγα-λάματῆς, ἀπάνω στῆ λιθοστρωσίαν, σωστὸς ἀντερο-βγάλτης. Δεκα λεφτὰ ποῦ διαρκῆσε ἡ στράτα, τοῦς φανήκανε δεκα αἰῶνες. Τέλος στάθηκε τὰμαξί. Ὁ Ἄντρας εἶπε καὶ τοῦ ἀμαξῆ τόνμα τοῦ δρόμου— δρόμου τοῦ Κᾶστρου—καὶ τόνμα τῆς Κλινικῆς τοῦ κύριου Σεβιλᾶ, χωρὶς νὰ τοῦ πῆ τὴν ἀριθμὸν τοῦ δὲ χρειάζοτανε κινδῶν, ἀφοῦ τοῦ βεβαίως ὁ ἀμα-ξᾶς πῶς γινώριζε τὴν Κλινικὴν. Στὸ μέρος ὅμως ποῦ σταθῆκανε, κλινικὴ καμιά δὲν ἔβλεπε. Μιὰ πόρτα θεόρατη, σὰν πυλώνας, δλάνοιχτη, καὶ μέσα γχος. Προχώρησε ὁ Ἄντρας. Ἐμοιάζε νὰ εἶναι ἀμαξί-νας, μὲ δύο ἀμαξία ξεζεμένα. Μπᾶς κ' εἶτανε πού-πετις ἀπάνω ἢ Κλινικῆ; Ἀνέβηκε τίς σκάλες, ἓνα πᾶτωμα, δύο. Ψυχῇ. Καὶ σκοτάδι. Τὸ σπῆτι καὶ μισμένο. Κατέβηκε τότες στῆ μέση τοῦ δρόμου καὶ δὲ βᾶσταξε.

—«Μὰ θὰ τρελλαθῶ στὴν πόλιν ἀφτό!»

Ὁ τι ποῦ τῶλεγε, μιὰ νόστιμη κοπέλλα, ντυμέ-νη μισὸ σὰ μοναχῇ, μισὸ σὰν κυρία, πρόβαλε ὡς τὰ-

μαξί καὶ τοῦ λείει, μ' ἓνα ἡσυχο καὶ γλυκὸ χαμόγελο.

—«Τὴν Κλινικὴν μᾶς γυρίζετε; Ὅλα ἔτοιμα. Ὅριστε!»

Ἦσανε τὴν Κατινούλα ἡ νοσοκόμα — νοσοκόμα τῆς Κλινικῆς ἡ νόστιμη κοπέλλα—καὶ ὁ δούλος, τὴν καθίσανε ἀγάλια ἀγάλια σὲ μιὰ πολυθρόνισσα μαλα-κῆ, ποῦ ἀπὸ μπροστὰ καὶ ἀπὸ πίσω τῆ σηκῶνανε δύο περαστὰ στρεγγυλόξυλα, τῆ μετακομίσανε προσεχτι-κᾶ, τῆ σέρανε σὲ μιὰ καμαρα ὁμορφη, ἄσπρη, πα-στρική, μὲ ταβάνι ἀψήλδ καὶ μ' ἓνα λαμπρὸ κρεβ-βατι. Νομίζε ὁ Ἄντρας πῶς ἀπὸ τὴν κόλασιν περ-νοῦσε ἄχαρνα στὸν παραδεισον. Ἡ Κατινούλα χαρού-μενη καὶ γελαστή. Τὸ δύστοχο τὸ κορσί τῆς στα-ναχωρήθηκε περισσότερο θεζῆθω στὸ ταξίδι: μὲ στα-ναχωρήθη τοῦ Κυρίου, παρὰ μὲ τὰ βᾶσινα τὰ δικὰ της. Δὲν ἀξίζε νὰ χαλοσκαρῇ γιὰ λόγον τῆς καὶ στὸ τραῖνον καὶ στὸ σταθμό καὶ στὰμαξί. Ἐτῶσο καμπεσσα ἔπαθε ἡ κκκκκκκκ, ἔπαθε καὶ καμικᾶ, γιὰτι ἐνοσοῖται ταξιδεψανε πρώτη τάξη, σὲ κατι βαγόνια ποῦ τὰ χωρίσματα τους ἀνοίγουνε σ' ἓνα εἶδος περασμῆ ἢ μακρονκρῆ ἀπὸ τῆ μίαν ἄκρη στὴν ἄλλη. Στῆ μίαν ἄκρη βρισκεται κ' ἓνα κοῦδ καμ-ερακι μ' ὅλα τὰ χρειάζομενα γιὰ τουαλέττα, πλύ-σιμο καὶ τὰ λοιπὰ. Ὁ Ἄντρας: καθὼ τόσο ἀναγκά-

γωνίζεται νάνθισσιν, κ' έξω από μ'ας και σ' έμ'ας έδω, τής ποιήσης τής άρέσει τώρα πιά πολύ να ντυνεται σύμφωνα με τάγαματικά τραγούδια του πρώτου είδους, παρά με του δεύτερου είδους τά χορευτικά τραγούδια. Ιστορικοί λόγοι πιά πολύ σέ άλλα έθνη ώδηγήσανε τήν ποιήση, έτσι να συμπυκνωθ'η, κ' έτσι να λαφρωθ'η από πολλά στοιχεία πού δέν τής είνκι απαραίτητα, και πού τής χρειάζονται τόσο πιά λίγο όσο πιά πολύ προκόβει, άγνάπτικ στο στίχο, κλέβοντας έκαινου τά μυστικά, ό φεβρός αντίπαλός του, ό πεζός λόγος. Οί ιστορικοί αύτοί λόγοι έμ'ας έδω δέ μ'ας σόιζαν άκίμα τόσο, δέ μ'ας γίναν άκόμα τόσο κίσητοι, και έσως για καιρόν άκόμα θα πρέπη νακούμε άνίσιως άκούμε ποιήματα μαζί περισά και περισσώστια σάν έκείνα των Μπαύρον, των Σέλλεϋ, και των Κήτες, των Ούγκώ, των Αζμαρτινών και των Μιστρέλ, και τώτων άλλων μεγαλόστομων (1).

*

Και ή μετρική του «Δωδεκαλογου», σύμφωνα με τά φυσικά του ήρωά μου, κατι: σάν αυτόματο και σάν άπρμελέτητα βγαλμένο, ό στίχος έλευτερα χυμένος και κατ'ά τήν όρεξή του, πότε με τή όίμα συντροφική, πότε χωρίς έκείνη, πότε γυρεύοντας να κανονίση τό σέμα του στην κοίτη τής στρεφής, πότε τρέχοντας πλημμυρισμένος. Όμως και μ' όλες αυτές τίς φαντασίες, ό στίχος κανονισμένος πάντα μένοντας, πάντα στον τροχάϊό ή στον ήαμβο βασιτισμένος, σπάνια αλλάζοντας τήν περπατησιά του, άνετα σαλεύοντας και καμιά φορά άταχτα, μ'α χωρίς ποτέ να είναι στίχος ζμετρος και άναρχικός.

Τά ρητά πού επιγράφονται στο μετωπο του κάθε λόγου και πού κάνουν τό «Δωδεκαλογον» σάν τά πολυϊστορισμένα παλατικά των αρχικών καταχτητών τής Οθήας στο μεσαιώνα, δέν έχουν παντα και στενή και μεγάλη συγγένεια με τά ποιήματα πού στολίζουν. Ούλεγε κανείς πώς όί λόγοι του Γύφτου είναι άπάνω κατου γεννημένοι από τά λόγια πού φανταζουν επί κεραλής τους. Τίποτε άπ' αύτό. Η άλήθεια είναι πώς πρώτα τούχτισα τό σπίτι μου, φυσικά, κ' ύστερα τό στόλισα. Έυκαιρία για να κρεμασω στους τοίχους μου καποια θυμητικά των τρανών μου γνωρίμων, πού καταδέχονται να μου μιλούν του ταπεινού έμένα, καθε φορά πού προστρέχω σ'

1) Κοίτη στο περιοδικό «Κριτική» (Έπ. Β' κίποιο άρθρο μου «Τά μεγάλα ποιήματα», πού χρειάζεται να συμπληρωθ'η σέ πολλά για να είναι πιο σωστό με τό θέμα του

ζότανε να βοηθήση τήν Κατινούλα στο μακρυνάρι ώς έκεί, επειδή και τήν πείραζε να προσμένη. Μιά φορά προσμένανε είκοσι λεπτά τής ώρας τήν πήγαινε ό Αντρέας στο χωρισμά τους και τήν ξαναφέρνε πάλε. Και γιατί; Γιατί κάποιος ταξιδιώτης από τή δέφτερη τάξη—τά βαγόνια συκοινωνούσανε από ένα στενό—τόξίριζε βραχάτι, μόνι και μόνο επειδή του ήθε πολύ κόμμοδο να συγριστη, να χτενιστη, ναλλάξη και ρούχα, για να φτάση φρέσκος στο Μπ., χωρίς να τρέχη δώθε κείθε, παρά να φάη με τό χέρι του άμίσως. Οικονομία—κι άκαταστασία. Και τούτη άδιόρθωτη.

Δίκιο είχε και τότες ό κ. Σεβιλιάς. Γιατρος και ψυχολόγος. Δέν τήν έβλαψε τίποτα. Στο Πλ... μάλιστα, κατώρθωσε να κοιμηθ'η, ξαπλωμένη άπάνω στα στρωσίδια του πηγκου τής πρώτης θέσης. Τύς χρησίμεψε λοιπόν ή πολυτέλεια. Πρωτό μπουνε στο σταθμό του Μπ..., όταν του τραϊνο σταθθηκε ζζω, τρώμαζε ό Αντρέας, άκούοντας έξαφνα τήν Κατινούλα, πού κοίταζε από τό παραθύρο και σημαδεβε με τό δαχτυλό της ένα μέρα του προάστειου, να του λέη:

—α' Αφτό έδω ήτανι τό νεκροθαφείο τής Πόλης».

Θαξέψε πώς ό νοός της έκεί πήγαινε από κάποιο προκίσημα λυπητερό. Διού. Η άλλαγή δικσκέδαζε τήν άβύσση από διασκέδαση παρατήρησε ως και νεκροθαφείο. Η Κατινούλα, μόνο πού ταξίδεβε, σίγουρη πώς θα γείωνη. Και τώρα κωκύωνε τά καινούρια της τά μεγαλεία, τό κρεβάτι, τό κορμό, τήν τζιμινία. Τήν περιπαόντανε τρεις νοτοκόμες, ή Μαρία πού τους ώδήγησε, ή Βικτώρια πού τή διαλέξανε για ναχη τήν έννοια της, ή Λουδοβίκα πού έμοιαζε ή γεροντότερη, ντυμένες κ' όί

αυτούς και ζω μαζί τους. Οί τρανοί μου γνώομοι είναι περισσότεροι δέν τους περιμαζεψα όλους, γιατί δέ χωρούσε πιά πολλούς τό σπίτι μου. Μή νομίσετε πώς όλοι συμφωνούν με όσα παρσταίνουν όί στίχοι μου όί σημαδεμένοι με τ'όνομά τους. Μαλιστα μερικοί άπ' αύτους αν μπορούσανε να δούν πού τους τοποθέτησα, δέ θα μέναν και πολύ εύχαριστημένοι. Συμπαθήτε με, ό σεβαστοί και ό άθανατοί, πού τόληψη να προστρέξω στη βοήθεια σας, θέλετε δέ θέλετε. Και μολονότι καθε του έργου μου χωρισμα τό βαρυσια Λόγο έχι τόσο για να ξαναφέρω τή συνήθεια κάποιων ξεχασμένων ποιητών των βυζαντινών καιρών, ούτε για να δείξω καποια έξωτερική συγγένεια με τά λόγια τά ρητορικά, όσο για να τό βαλω τό έργο μου κάτω από τόν ήσκιο του Λόγου του δημιουργού, — άνίσιως και τούτο μου τό στιχούργημα τό κρίνετε κατώτερο του Λόγου, ό σεβαστοί και ό άθανατοί, συμπαθήτε με. Στο νού μου έρχονται τέσσεροι στίχοι από τό μοναδικό ποιηματάκι τό άξιολατρευτο του Πολυλά, και τελειώνω λυπητερά με τό ψιθύρισμα τους:

Κι όταν θαρω πώς τή χρυσή πατώ βαθμίδα
ότου άντηχεί ψηλάβε ύπέραντη άρμονία,
θαμ'η σιγή ή ή ήαρή μου παίρνει έπίδα
με ούραίο λάλημα να είλω τραγούδια θεία.

Αθήνα, 21 του Νοέβρη 1906.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Η ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΛΑ

Αχ μάνα μου, στο μύλο γιατί μ' έστρέφες
Κι ό μιλώντας σιγιά, σικνή, μ' άγκάλιαζε,
Τέμουν μικρή παιδούλα κι άδασκάλεψη;
Στη μέση μου τρέψι γίγες τό ζωνάρι μου
Τό κόκκινο μουχάτι με τίς φοιόντες του,
Τώρα, δυό γίγες, μάνα, και δι'ώσωνε μου.

ΒΑΡΑΕΝΤΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΟΥ ΙΔΑ : «Μαρτύρων και Ηρώων αίμα...» Δρ. 2.

ΤΗΣ κ. ΕΙΡΗΝΗΣ ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ : «Από τόν κόσμο του σαλονιού και όί δυό θάνατοι» Δρ. 3. Πουλιούνται στα γραφεία του «Νουμά».

τρείς τό ίδιο. Εύτανε κ' όί τρείς τους καλόγριες ή όπως τίς νοματίζουνε στη Γαλλία έλσοαδερφές, μ'α είτανε μοναχές απολαικεμένες με τό νόμι πού τό τες απολαίκεψε μερικά θρησκευτικά γυναικίητια κι άντρήσια καταστήματα. Εύχανε πριν από τήν απολαίκεψη κλινική δική τους και ξακολουθούσανε τώρα λαίκεμένες. Ο Αντρέας τίς σύστησε θεριά τήν Κατινούλα, τήν αποχαιρέτησε τήν ίδια μ' ένα λόγο γλυκό, και κατέθηκε. Η όσα δέκα. Δηλαδή έστ'α μισο ώρες βάσταζε τό ταξίδι πού έμειλε να βασταξή τρείς. Τόν πρόσμενε κάτω τάμαξί. Έφαγε στο ξενοδοχείο λίγο φαγι, χωρίς όρεξη, στις δεκάμισο, έστειλε τής Άνας τελέγραφο έκατό λέξεις με τά καθέκαστα, κι άνέθηκε στην κάμερή του βιαστικά. Δέν πλάγιασε. Άνοιξε τή βαλίτσα του, ζεδίπλωσε τά θυμητά του τής Όλιας ένα ένα, τ'έβαλε άραδιαστά σ' ένα σετάρι του γραφείου, και πήρε τό παλιό σημειωματάκι τής χρονιάς όπου τήν είδε στη Βενετία. Εύχε μεσα σημειωμένα όσα έκανε μέρα τή μέρα, κι άνα έρχόντανε όί τέσσερεις του Σταθρού, ξαναδιαβαζε καθε βράδι τά σημειωτά τής αντίστοιχης μερομηνίας. Έτσι άνάστανε τά περασμένα και ζούσε πάντα μαζί της. Άπόψε είχε τήν άνήγκη της. Αχ! να τή γλύτωνε ίότες, όπως ήθελε τώρα να γλυτώση τήν Κατινούλα! Ύστερις από τέτοιο ταξίδι, όμοιο ταξίδι για άβρώστους, άβριο τό πρωί, δεσπέρα, είτανε να γίνη τό χειρούργημα. Ούντηξη: Άναθυμήθηκε, άνακαλέστηκε τήν άγάπη της, και ύβήριζε άκίμη τ'όνομά της. Ψιθύριζε άκόμη το χορό Έβρος άνίκατε μάχαν, όταν έκλεισε τά μάτια του να χαρ'η και λίγο ύπνο.

(άκολουθεί)

Ο ΝΟΥΜΑΣ, ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ ΣΥΝΤΡΟΜΗ

Για τήν Ελλάδα Δρ. 10. — Για τό έξωτερικό φρ. χρ. 10.

20 λεπτά τό φύλλο λεπτά 20

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ : Στο κίθσκια τής Ηλατείας Συνταγματος, Όμόνοιας, Όποι οργείου Οίκου μικών, Σταθμοί ή Τροχιόδρομου, Όφθαλμιατρείο, Βουλής, Σταθμοί ύπόγειο Σιδερόδρομου, Ομόνοια, στο καπνοπωλείο Μανωλακάκι (Βαλτεία Στουρνάρα), Έξάρχεια, στα βιβλιοπωλεία «Εστία» (Κολάρου και Σικετιν [δόος Σταίου, άντικύ στη Βουλιά]. Στο Βόλο, βιβλιοπωλείο Χριστόπουλου.

Η συντρομη πλερώνεται μπρ. στα κ είναι ένός χρόνου πάντα

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Μιστριωτισμοί—Ποιός φταίει ; — «Ο θεμέλιος λίθος...» του κ. Κυριακούλη—Οί προσοιάτες του κλέφτη—Ψυχάρης και Σολωμός—Η άπόδειξη του κ. βουλευτή.

ΜΙΑΝΣΕ κι ό μαριμα-Μιστριώτης για τά διδαχτικά βιβλία και για τή γλώσσα τους και μ'ας είπε τόσα σοφά πράματα στο «Έμπρός» τής Τετάρτης. Μίλησε σ'α Μιστριώτης πάντα για «διακρίβειαν πολιτισμικής θέσεως ήμετέρου Έθνους», για «μακαρίτης Δημόκριτης κ' έθνική γλώσσα», για «ένότιαν», για «λεβίθε», για «γλώσσα καθαρή» και για ό,τι θέλετε

Όί αύτά σιγηθισμένοι Μιστριωτισμοί, και ζευμαγμένοι, πού δέν τους άκούμε πρώτη φορά και γι' αυτό και δέν ξαφναζόμαστε. Καθώς δέν ξαφναζόμαστε και με τό κύριο άρθρο του «Έμπρός» πού, χοροπηδώντας γύρω στους Μιστριωτισμούς αυτούς, φτάνει στο σοφό συμπέρασμα πώς κ'η Έλλάς ήρι άνεγεννήθη και ήρίσταται δικαίωματι ήαμνήσεως, δέν έχει ουδένα λόγον ύπάρξεως, εύθής ως θραυση και τόν τελευταίον αυτής δεσμόν μετά του αρχαίου κόσμου».

Δηλαδή, ή Έθρώπη μας άνέχεται ως Έθνος μόνο και μόνο γιατι γράφουμε τήν καθαρεύουσα.

Ότε να γελάσει δέν μπορεί κανείς με τά τέτια. Μόνο να κλαίει, ή δέ λυπάται να ζοδιάσει όδκα των άδικωνε τά δάκρυα του.

*

ΒΕΤΑΙΓΕ τό αυτοκίνητο του πρίγκηπα Άντρέα ή τ αυτοκίνητο του Σιμόπουλου (γιο), και πού αυτοκίνητο έκοψε τή φωγή, γυναικία στη λιωφόρο Συγγρού; Έφταιγε ή Άστυνομία πού δέ φρότισε να κανονίσει με πόση γληγοράδα να πρехουν ταυτοκίνητα; Έφταιγε ό Ύπουργός των Έσωτερικών; Ποιός έφταιγε;

Όλ' αύτά ζεταζονται μέρες και μέρες τώρα από τίς ση μερίδες, γράφονται άρθρα, χρονογραφήματα, ποιήματα, πάνου σ' αύτά, άκούγονται αντιδυναστικές κραυγές και σοσιαλιστικές διαμαρτυρίες—και στο τέλος βρίσκειται πώς όλοι κάτι φταίγανε, ποίς λίγο ποίς πολύ.

Κινένας όμως δέν τό συλλογίστηκε πώς μπορεί ν'φταίγε λίγο κ' ή δυστυχισμένη ή γυναικία πού βιάστηκε να προσπεράσει από τήν πεζοδρομιά σ' άλλο τή στιγμή πού δυό αυτοκίνητα έρχόντουσαν καταπάνου της με δαιμονομένη γληγοράδα.

Ότα βάλει τό κεφάλι σας κάτω από τήν καρμανιόλα κι όταν πάψετε σ' άνάμενη φωτιά, κανείς άλλος από τόν έαυτό σου δέν μπορεί να σ'ό φταίει.

*

ΤΟ ΠΡΩΤΟ άρθρο πού δημοσιεύτηκε στο «Άστυ» τής περασμένης Κυριακής, με μάλα χυποητά ψωιά, τό άρθρο πούχε τίτλο «Ο θεμέλιος λίθος τής Έθνικής ήμών ένότητος», τό άρθρο τό άνόητο και γελοίο και δημοκοπικό, πού άδύνατο νυν τόχε γραμμένο ο υλιελεύτερος Βουτσινάς, ή έ δημοτικιστής Παπαντωνίου, αλλά κάποιος από κείνους τού θρέφονται και παχύνουσε στα μαγαριά του κ. Κυριακούλη Μυρομυχαλή,—τό άρθρο αυτό δέν έπρεπε να λερώσει τό «Άστυ».

Μιλιά, θερρόμα. Έχουν κι ο Βουτσινός κι ο Πικαντωνίου κι όταν τους έστειλε η τούπη πής το άρθρο ο κ Μιζορμιχάλης, μπορούσαν αξιολογία νάν του πούν :

— Καλά, κύριε, σ'αναγνωρίζουμε για μεγάλο πολιτικό, τ'ολογούμε πως θά σώσεις τήν Ελλάδα, μ'α μή θέλεις κ' η κρενιά σου νά ρεζιλιάσεις τή φημερίδα μας !

Κι νάν του γυρίτουνε τ'άρθρο του και τ'α λεφτά του — νάν υποθέσει κανείς πως τ'ο άνοητος κ'τ'ο άρθρο άκρησπλερώθηκε για νά τυπωθεί.

★

ΣΤΑ 1902 ανακαλύφθηκε πως από τ'ο ταμείο του Πειραιώς λείπανε 48 χιλιάδες δραχμές. Κι ο ταμίας δέν πύτηχε έμεινε στή θέση του άλλ'α τέσσερα χρόνια, και στά 1906 έστρεψε για τήν Αμερική, άφου πρώτα πήρε από τ'ο ταμείο και τ'α ρέστα.

Τέτια μαρτυρία έδωσε ο κ. Νίγγης πού στά 1902 εΐταν Υπουργός τών Οικονομικών κι ανακάλυψε τήν κλεψιά. Δέν τόν έπαψε τόν ταμιά, γιατί τ'ο Υπουργείο άλλαξε. Η κλεψιά όμως εΐτανε γνωστή κ' ο Υπουργός πού περάσαν από τότε έσκαψε τ'ο 1906 άφισανε τήν ταμιά νά τελιώσει μ' όλη τήν ήσυχία του τήν τίμια δουλειά του.

Νά η ιστορία όλη και νά αλάκτιρο τ'ο Ρωμαϊκό.

★

Ο ΨΥΧΑΡΗΣ μίλησε τήν περσμένη βδομάδα στό Παρίσι, στό εΐλλογο για τήν προστασία τών Έλλ. δικαιωμάτων για τ'ο Σολωμό και τή νεοελληνική γλώσσα. Ο λόγος του τυπώνεται τώρα Γαλλικά στό Παρίσι κι ότα μας τ'αλλθεΐ όαν τόνε δημοσιεύουμε και στό «Νουμά».

★

ΕΝΑΣ βουλευτής μ'ας έλεγε :

— Α δέν εΐμουν άρρωστος, θά μιλούσα κ' εγώ στή Βουλή και θ'ιπόδειχνα πως η καθρεφούσα είναι η εθνική μας γλώσσα, άφου τόσα χρόνια τ'ορ ζεΐ και βασιλεύει !

— Ζεΐ και βασιλεύει ; τόνε ρωτήσαμε δειλά.

— Μάλιστα ! μ'ας άποκρίθηκε. Κι άπόδειξη, πού γράφεται σ' όλα τ'α έπίσημα και ύπερσησιακά έγγραφα.

Άπόδειξη βέβαια, και τρανή, πως ζεΐ και βασιλεύει ! Πως δέ μιλιέται, άλλο ζήτημα.

ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ

ΚΑΙ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Άγαπητέ μου Νουμά,

Μιά φορά κ' έναν καιρό εΐμωνα στήν Πόλη, μικρός μικρός και θυμούμαι πού πήρανε φωτιά τ'α Κερσετεζίδικα, και καϊγόντανε μέρες. Μεγάλη φωτιά, κ' έγινε πολύς θόρυβος. Η « Αρμονία », η « Ομόνοια », ο « Νεολόγος τής Ανατολής », — γεμάτες οί στήλες τους περιγραφές κι ανέκδοτα τής φωτιάς. Μαζί μ' άλλα λοιπόν ανέκδοτα εΐταν και τ'α κλόουθο : « Ένας δυστυχής μαγκώθηκε μέσα στήν ξυλική, έπεσαν άλλες ύλες άποπάνω του, έμεινε φυλακισμένος εκεί μέσα κάμποσες μέρες. Σάν έσβυσε η φωτιά κι άρχισαν κ' έσκαβαν και ζέχωναν τ'α λείψανά τής, ήρθαν και σ' εκείνο τ'ο μέρος, κι ανακάλυψαν τ'ο θύμα, ζωντανό ακόμα, μ'α τ'α είχε πιά χαμένα ο ταλαίπωρος. Αμα λοιπό λευτερώθηκε, πήδηξε έξω, έπιασε τ'α τρεχάμματα, κι άρχισε νά φωνάζη « Γιαγκίν βάρ, γιαγκίν βάρ ! »

Κάτι τέτοιο τώρα έπαθαν κ' οί Πολίτες με τ'ο ζήτημα. Είναι ίσα ίσα είκοσι χρόνια πού συζητιέται. Γράφηκαν τόμοι και τόμοι, από τόν Ψυχάρη και τ'ο Ροΐδη ίσα με τόν Κρουμπάχερ και τ'ο Θούμπ. Κάθε επιχείρημα πού άξιζε νά λεχτ'η λέχτηκε, κάθε άνοησία πού άντ'ιταξαν οί Καθαρεβουσιάνοι άπαντήθηκε κι άποδείχτηκε πως όλοι τους εΐταν άμελέτητοι, και σώπασαν, και σύχασε ο κόσμος. Κοιτάζει τώρα ο καθένας νά βγάλη και λίγη δουλειά, κ' εΐτσι πρέπει, έπειδή με τ'α έργα, και μόνο με τ'α έργα

άποδείχονται και στερεώνονται οί μεγάλες οί άλήθειες. Βγαίνουνε λοιπόν κάθε λίγο λογής λογής βιβλία φιλολογικά, έπιστημονικά, ιστορικά, και δροσίζουν τόν τόπο, τ'ο διασπασμένο από άπλή, φυσική κ' εύκολοχώνευτη νοητική θροφή.

Άξονα όμως οί Πολίτες — όχι βέβαια ο Φωτιάδης, ο Σιώτης, ο Φυτίλης, ο Πικνατζής και πολλοί άλλοι πού τους φωταγωγούν εκεί πέρα, κι αυτοί δέν τους βλέπουνε, — μ'α η κρουζίνα τής έφημεριδογραφίας η κρουζίνα κατι άλλων κύκλων πού τους άρέσει και τους συρέει η μούχλα, έπανακτάτησαν και φωνάζουν και σκορπούν τις πιο άστοιχες, τις πιο άμελέτητες φλυαρίες, σ'α νά κοιμούνταν όλα αυτά τ'α χρόνια, σ'α νά μ'ην πήραν χαμπάρι μήτε από μισητή ιδέα εκεί κάτου πού βρίσκονταν πλακωμένοι οί δύστυχοι.

Είναι για νά τους λυπάσαι.

Πάντα δικός σου

A. E.

ΕΙΜΑΙ ΦΚΑΡΙΣΤΗΜΕΝΟΣ

(Βλάχικο λαϊκό τραγούδι)

ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Άπό ξύλο καρυδιάς εΐτανε ο άργαλιός μου και κοντά εκεί στο μύλο μούπεσε μέσ' στο νερό και τόνε χασα για πάντα.

Πριν πεθάν' ο στρατιώτης εΐπε μ' άμμετρη χαρά : Εΐμαι φαριστημένος.

Στ'η μαννούλα μ' άς τ'ο πούνε εκεί πέρα στο χωριό τής, και στήν κόρη πού λατρεύω στο φτωχό τής τ'ο καλύθι και σταδρώνοντας τ'α χέρια άς προσέρκουνται για μένα.

Πέθανε ο στρατιώτης και προσέρκεται για δάφτον η καλή του η μαννούλα και η άμοιρ' άρμαστή του (*).

Τόν τάφο του τον κ'άμανε εκεί πού πολεμούσε κ' η γις όπου τόν σκέπασε κοκκινίζ' από αίμα, κι ο ήλιος σάν τόνε έλαπε χιρότανε και κείνος και έλεε : Εΐμαι φαριστημένος.

Κι όσα λουλούδια φύτρωσαν στο τάφο του τριγύρω εΐταν φαριστημένα γι'ατι φύτρώσανε εκεί.

Κι όταν τάγερη πέρνεις από τ'α δέντρα πίνου ο στρατιώτης έλεε από τόν τάφο μέσα :

Θέ νάνκι τ'ο άνέμισμα τής άμορφής παντιέρας !

Και τάγεράκι τούδλε : Όχι, παλικαρά μου, άπόθανε στή μάχη μ'α η παντιέρα νίκησε και με άφάνταστη γαρά τ'η φέρνουν οί συντρόφοι σου.

Κι ο στρατιώτης έλεε από τόν τάφο μέσα :

Εΐμαι φαριστημένος.

Και όταν π'άλε άκουε κοπαδιόστα νά τρέχουν τσοπάνοι με τ'α πρόβατα

ο στρατιώτης έλεε : Ίν' η βουή τής μάχης ;

Κι όλοι του άποκρινόνταν : Όχι, παλικαρά μας.

Έτέλεψε η μάχη. Και τώρα η Πατριδα έλφτερη κ'άντησε κ' είναι χαρά γεμάτη.

Και ύστερνι σάν άκουσε τών έρστων τ'ο γέλιο ρώτησε :

Είναι η φωνή κεινών πού με θυμούνται ;

Κ' οί έρστανι του εΐπανε : Όχι, παλικαρά μας !

Εΐμαστε κείνοι πού ελόστελα τους άλλους δέ θυμούνται.

Τώρα με τήν άνοιξη όλα γέλοιν μπροστά μας και πρέπει νά ζεχάσουμε και τους νεκρούς ακόμα.

Κι ο στρατιώτης έλεε από τόν τάφο μέσα :

Εΐμαι φαριστημένος

Άπό ξύλο καρυδιάς εΐτανε ο άργαλιός μου και κοντά εκεί στο μύλο μούπεσε μέσ' στο νερό και τόνε χασα για πάντα.

Μετάφραση Ν. Α. ΖΑΧΑΡΙΑ

(*) Άρμαστή, άρμαστή λένε στήν πατρίδα μου τ'η Σάμο τόν άραβωνιαστικό και τήν άραβωνιαστικιά.

N. Z.

ΤΟ ΓΑΙΔΟΥΡΑΓΚΑΘΟ

Πάλι τήν Πέμπτη βράδι νίκησε στή Βουλή η Λογική. Στά πραχτικά τής τελευταίας συνε-

δρίας, πού διαβαστήκανε τ'η Πέμπτη βράδι, είχε σφηνωθεί και τ'ο άκόλουθο γαιδουραγκαθο.

« Μεθ' ο τής Βουλής δημοφώνως δεχομένης ότι η καθαρούσα γλώσσα είναι η επίσημος γλώσσα τού Κράτους και η κατά τήν εθνικήν συνειδησιν κρατούσα κτλ. »

Τ'ο γαιδουραγκαθο αυτό ζητήσανε νάν τ'ο πεταχούν από τ'α πραχτικά οί κ. κ. Καφαντάρης, Δραγούμης, Θεοδοϊκής και Λεβιδής. Οί κ. κ. Κυριακούλης Μαυρομιχάλης (ο ίδιοχτήτης του), Παπαμιχαλόπουλος και Κουντουριώτης τ'ο ύποστηρίζανε με όλα τ'α δυνατά τους. Μ'α στ'ο τέλος η Λογική νίκησε και τ'ο γαιδουραγκαθο έφυγε από τ'η μέση.

Κ' έτσι η άερολογία και η ψευτιά ξαναμασκαρευτήκανε στήν Έλληνική Βουλή.

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

Γερή προπαγάντα για τ'ο λόγο του Παπαμιχαλόπουλου έκανε ο καημένος ο Σταματάκης ο Βαλβίκης. Όποιον άντάμωνα στο όρνο, μαθητή του και φίλο του, τ'ο σύττανε νά διαβάσει τ'η « Ακρόπολη ».

— Α διαβάστε τ'η « Ακρόπολη » νά φωτιστείτε. Μιά πεντάρα θά δώσετε, τούς έλεγε. Λίγο ακόμα κι ο καημένος ο Βάλβης θάβγαине στο όρνο νά τ'η πουλάσει μοναχός του τ'η « Ακρόπολη ». Έτσι δουλεύουν όσοι θ'ένε νά σώσουν τ'η Πατρίδα.

— Τ'α « Παναθήναια » στο τελευταίο τους φυλλάδιο μ'ας πληροφορούν πως, έφαρμάζοντας τ'ο πρόγραμμά τους, δ'ούσανε σχολή « κεντημάτων και δαντέλλας ». Όταν ιδρύσαν και σχολή « Ραπτικής και κοπτικής » θά γίνουν τέλειο νοικοκυρτικό περιοδικό, ένα είδος « οίκακυρική » επαγγελματική σχολή πού θά γίνεται καμ'α φορά σ' αυτή κουβέντα και για τ'η φιλολογία.

— Τ'ο βιβλίο του Ίδω δέν ίζει τίποτα ο Ίδω είναι άνήθος κι άγραμματος. και οί « Αθηναί » πού τ'α γράφουν αυτά είναι έξυπνες και γραμματισμένες. Ποιάς εΐπε ποτ'ε τ'ο άνκντίο ; Αυτά νιώθουνε κι αυτά λένε. Περσότερα δέ ζήταει κανείς από τούς Πάπ και Χάπ.

— Καλό τ'ο άρθρο του Κουρτιδη στο « Νέο Αστυ » τής παρασμένης Τρίτης « Είς μίαν, άγιαν... », μ'α πάντα Κουρτιδικο, δηλ. φοβισμένο και τρεμουλιάρικο.

— Ο συγγραφέας του, ύστερ' από τ'α σωστά παραδείγματα πού άράδιασε, άντι νά φτ'ισει, καθώς τ'ο κριτερούσε ο άναγνώστης, στο συμπέρασμα πως μ'α είναι η γλώσσα μας, η δημοτική, λοξοδρομήσε και μ'ας μολόγησε πως πιστεύει « σ'αίς μίαν άγιαν Έλλάδα » κτλ.

— Για τ'η γλώσσα ; Μπ'α ! δέ συφέρνει. Ο Κουρτιδης είναι δάσκαλος και σ'α δάσκαλοι τ'ο καταλαβαίνει πως τ'α μαστημένα λόγια άφελούν, ενώ τ'α ξιθαρρα βλάπτουν.

Ο ΙΔΙΟΣ

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Στ. Για τόν Κονεμένο μπορεί νά γράψει ο Βέης στο « Νουμά ». Μ'α καλό θ'έτανε νά μ'ας μιλούσε γι' αυτόν και κανέναν Κορσιάνης λόγιος. Η εικόνα του Κονεμένου δημοσιεύτηκε στον 76 αριθμό του « Νουμά », 28 του Δεκέβρη 1903.

ΚΕΡΔΟΣ 352.245 ΔΡΑΧΜΩΝ

Ναί ! 352.245 δραχμάς έδωκε μεχρι τούδε τ'ο γραφείον του τραπέζομεσιτου κ. Ίω. Φωτίου εις τούς πελάτας του. Ίτσι εκ τών άγαρστών λαχειοφόρων δημολογιών εκ τού γραφείου του έχουν κερδίσει διάφορα ποσά, άνερχόμενα εις τόν στρογγυλόν αριθμόν 352.245 δραχμών.

() κ. Ίω. Φωτίου θέλει ν' αναβιβάση τ'ο ποσόν τούτο εις 1.000.000 δραχ και καλεί τούς θέλοντας ν' αγοράσωσι τιαούτην νά προσέλθωσιν εις τ'ο τυχηρόν γραφείον του, όπου πάντως θά κληρωθ'η μετ' άμοιβής δημολογία τις και τί γαρά νά είναι η πρώτη με τας 20.000 χρυσάς δραχμάς τήν 19 Μαρτίου ε. έ. ότε γεννηθήσεται η κλήρωσις.

Όσαύτως ασφαλίζονται και λαχειοφόροι δημολογία τής αύτης Έθνικής Τραπέζης διά τήν αύτην εις τ'ο άρτιον κλήρωσιν τής 19 Μαρτίου 1907 άντι μ'ας δραχμής έκαστη.